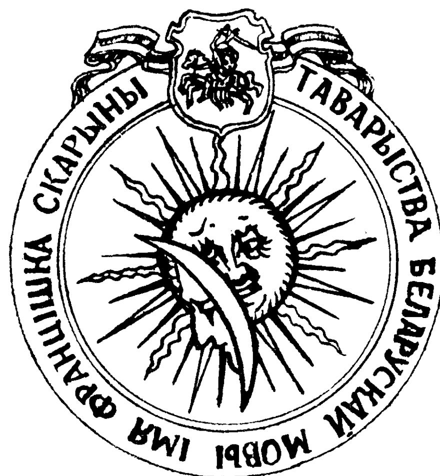
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) ◈ 10(118) ◈ 10 сакавіка 1993 г. ◈ Кошт — па дамоўленасці. (Па падпісцы — 80 кап.)

ПОСТУП ТЫДНЯ

9 САКАВІКА 1993 г.
«ХРОНІКА БНР»

У гэты дзень 9 сакавіка 1918 г. Выканкам Усебеларускага з'езда прыняў Другую Установчую Грамату, паводле якой абвяшчалася ўтварэнне

БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ РЭСПУБЛІКІ

БНР дэкларавала свабоду друку, слова, сходаў, 8-гадзінны рабочы дзень.

РЭСПУБЛІКУ БЕЛАРУСЬ НАВЕДАЎ МІНІСТР ЗАМЕЖНЫХ СПРАЎ РУМЫНІІ Т. МЕЛЕШКАНУ. Адбылося парафіраванне праекта дагавора аб дружбе і супрацоўніцтве паміж Беларуссю і Румыніяй, які будзе падпісаны падчас візіту С. Шушкевіча ў Бухарэст.

◆

У САЎМІНЕ АДБЫЎСЯ УРАЧЫСТЫ ПРЫЁМ з нагоды Міжнароднага жаночага дня. Са святам жанчын павіншавала намеснік прэм'ер-міністра М. Дзямчук.

◆

4 САКАВІКА БЕЛАРУСКАЯ МІЛІЦЫЯ УПЕРШЫНЮ АДЗНАЧЫЛА СВАЁ ПРАФЕСІЙНАЕ СВЯТА.

◆

У ГАРОДНІ АДБЫЛАСЯ УСТАНОЎЧАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ гарадской філіі рэспубліканскага фонду падтрымкі дэмакратычных рэформаў. Старшынёй філіі абрана дэпутат гарсавета Т. Маліноўская.

◆

У МІНІСТЭРСТВЕ ЮСТЫЦЫІ РБ зарэгістраваны Беларускі фонд Адама Міцкевіча. Штаб-кватэра фонду знаходзіцца ў Навагрудку. Старшынёй праўлення абраны паэт Алег Лойка.

◆

У НАЦЫЯНАЛЬНЫМ ПАРКУ «БЕЛАВЕЖСКАЯ ПУШЧА» адбылася нарада дэлегацый пагранічных войск Рэспублікі Беларусь і пагранічнай варты Рэспублікі Польшча.

◆

НА ПАЧАТКУ 1994 ГОДА ПЕРШЫЯ БЕЛАРУСКІЯ ПАШПАРТЫ АТРЫМАЮЦЬ ГРАМАДЗЯНЕ РБ, І Ў ПЕРШУЮ ЧАРГУ МЕНЧУКІ.

◆

УПРАВА БЕЛАРУСКАЙ ХРЫСЦІЯНСКА-ДЭМАКРАТЫЧНАЙ ЗЛУЧНАСЦІ вырашыла пералічыць 10 тысяч рублёў на рахунак, сродкі з якога пойдуць на фінансаванне святкавання 75-ых угодкаў БНР.

◆

У МАГІЛЕЎСКІМ ГАРАДСКІМ ДОМЕ КУЛЬТУРЫ распачала працу «Беларуская гасцёўня». Яе заснавалі магілёўская філія беларускага гуманітарнага адукацыйна-культурнага цэнтра, гарадская арганізацыя БНФ, маладзёжная суполка «Машэка» і гаспадары Дома культуры.

Першая айчынная фірма гуказапісу «Белатон-рэкардс» дала першую прадукцыю — музычны альбом групы «Макс». Праўда, беларускага ў альбоме амаль нічога.

У суполках ТБМ: насустрач з'езду

КАБ ІНЖЫНЕРЫ РАЗМАЎЛЯЛІ ПА-БЕЛАРУСКУ

Як стала вядома ад прарэктара Беларускай політэхнічнай акадэміі сп. М. Балыкіна, у гэтай старэйшай вышэйшай навучальнай установе рэспублікі (былы Беларускі політэхнічны інстытут) апошнім часам робіцца шмат, каб далучыць будучых інжынераў да роднай культуры і мовы. Зрэшты, мяркуйце самі.

Сябры Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны пры дэканаце павышэння кваліфікацыі яшчэ пазалетась стварылі пастаянна дзеючыя курсы беларускай мовы для выкладчыкаў і супрацоўнікаў. У структурных адзінках акадэміі — на кафедрах, у дэканатах і адміністрацыйных службах

(Заканчэнне на с. 2).

Родная мова — стрыжань нацыянальнай адукацыі

Такая думка прагучала ў многіх выступленнях на канферэнцыі «Праблемы навучання і выхавання ў беларускамоўных класах і школах», якая нядаўна праводзілася ўпраўленнем адукацыі Менскага гарвыканкама сумесна з бацькоўскім камітэтам беларускамоўных школ і класаў нашай сталіцы.

Большасць удзельнікаў канферэнцыі — настаўнікі-прадметнікі пятых-сёмых класаў менскіх школ розных тыпаў (агульнаадукацыйныя сярэднія, ліцэі, гімназіі, прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, школы-інтэрнаты).

Адкрываючы пленарнае пасяджэнне, начальнік аддзела ўпраўлення адукацыі А. Фралова падкрэсліла, што мэта агульнагарадской сустрэчы беларускамоўных настаўнікаў, бацькоў вучняў беларускіх школ і класаў — абагульніць назапашаны вопыт, абмеркаваць перспектывы развіцця нацыянальнай школы і, урэшце, дапамагчы адзін аднаму.

Слова бярэ В. Паўсцюк —

(Заканчэнне на с. 3).

На Украіне па новай праграме навучання рускай мове будзе нададзены статус замежнай. Замест рускай літаратуры ўводзіцца курс сусветнай літаратуры. Прыклад варты пераймання.

Толькі пяты год існуе Эйгердаўская сярэдняя школа Іўеўскага раёна. Дырэктар — Пётр Антонавіч Юргелевіч, нядаўні выпускнік Менскага інстытута замежных моў. Ён вучыць размаўляць дзетак па-нямецку, але не забываецца на роднае слова.

Атмасфера ў школе спрыяе адраджэнню мовы і беларускай культуры: ёсць цікавы этнаграфічны музей, дзе сабрана шмат рэчаў народнага побыту. Тут часта праходзяць урокі роднай літаратуры.

На здымках: урок нямецкай мовы вядзе П. А. Юргелевіч; у школьным этнаграфічным музеі.

Фота Міхася ХАМЦА.

У суполках ТБМ: насустрач з'езду

КАБ ІНЖЫНЕРЫ РАЗМАЎЛЯЛІ ПА-БЕЛАРУСКУ

(Заканчэнне. Пачатак на с. 1.)

— на дзяржаўную мову пераведзены пішучыя машынкі, завяршаецца беларускамоўнае афармленне аўдыторных, службовых, лабараторных, вытворчых памяшканняў і студэнцкіх інтэрнатаў. Чакаецца выпуск новага ўнутрыакадэмічнага тэлефоннага даведніка на роднай мове.

Актывісты ТБМ акадэміі ў бягучым навучальным годзе сталі чытаць лекцыі і праводзіць семінарскія (практычныя) заняткі на дзяржаўнай мове Рэспублікі Беларусь. Гэта дацэнт А. В. Шастаковіч (кафедра «Гісторыя культуры»), прафесар А. Ф. Хацкевіч, дацэнты У. Ф. Ермалаеў, У. М. Сівагракаў, Д. М. Хромчанка, С. Ю. Ліўшыц (кафедра «Гісторыя Айчыны»), дацэнт А. І. Лойка, старшы выкладчык М. В. Анцыповіч (кафедра філасофіі). Знамянальна, што родная мова гучыць у студэнцкіх аўдыторыях не толькі пры вывучэнні прадметаў гуманітарнага цыкла. Па-беларуску выкладаюць дацэнт М. І. Беразоўскі (кафедра «Аўтаматыка і аўтаматызацыя прамысловых працэсаў»), дацэнт А. Г. Бураўкін (кафедра інжынернай графікі), дацэнт В. Я. Траццякевіч, старшы выкладчык Т. А. Сухая (кафедра вышэйшай матэматыкі), іншыя кваліфікаваныя спецыялісты дакладных, як кажуць, навук.

Шмат увагі надаецца ў акадэміі метадычнай рабоце са студэнтамі. І ў гэтай справе таксама паварот да беларускасці відавочны. Так, на ратапрынце ўжо выпушчаны першыя беларускамоўныя дапаможнікі «Здабыча і перапрацоўка будаўнічых горных парод. Метадычныя ўказанні да выканання курсавога праекта» (аўтар М. І. Беразоўскі) і «Метадычныя парады для выканання лабараторнай работы па курсу адкрытых горных работ» (аўтары Б. А. Багатаў, М. І. Беразоўскі). Да друку па-беларуску падрыхтавана яшчэ чатыры распрацоўкі агульным аб'ёмам 8 аўтарскіх аркушаў.

Завершана работа над рукапісамі фундаментальных і грунтоўных манаграфічных даследаванняў, падручнікаў і навучальных дапаможнікаў для ВНУ, якія таксама плануецца выпусціць на беларускай мове. Гэта «Тэорыя іманавернасцей», «Элементы лінейнай алгебры і аналітычнай геаметрыі», «Руска-беларускі слоўнік па фізіцы» на 25 тысяч слоў, «Руска-беларускі і беларуска-рускі слоўнік па матэматыцы», «Беларускі тлумачальны слоўнік па геадэзіі», «Прыкладная матэматыка». Некаторыя з пералічаных прац ужо здадзены ў выдавецтвы.

Як бачым, не за гарамі той дзень, калі родная мова стане рабочай мовай беларускага інжынера.

М. В.

Валожын

У 1992 годзе аддзеламі райвыканкама, школамі і дашкольнымі дзіцячымі ўстановамі, гаспадарчымі арганізацыямі праводзілася пэўная работа па далейшым практычным ужыванні беларускай мовы ў жыцці. У гэтым навучальным годзе ўсе першыя класы ў раёне беларускамоўныя. У Івянецкай, Пяршайскай, Ракаўскай школах вядзецца паглыбленае вывучэнне беларускай мовы і літаратуры. Створаны і паспяхова працуюць вучнёўскія этнаграфічныя калектывы пры Валожынскай школе-інтэрнаце, Адамаўскай НСШ, Ракаўскай СШ. Арганізацыйныя мерапрыемствы, нарады, сходы па лініі райана і аддзела культуры праводзяцца на беларускай мове. Афіцыйныя паперы і дакументы ў райана, школах, дамах культуры, клубах, бібліятэках вядуцца ў асноўным на роднай мове. Афармленне ўстаноў культуры, школ вядзецца ў стылі нацыянальных традыцый беларускага народа. Кожны год праводзіцца літаратурнае свята на радзіме В. Дуніна-Марцінкевіча — у Люцінцы. ДРБУ перапісаны і зменены ўказальнікі на дарогах рэспубліканскага значэння. Раённы вузел сувязі падае ўсю інфармацыю аб паслугах насельніцтву на роднай мове. Марудна пераводзіцца на беларускую мову справаводства ў раёне, асабліва ў калгасах, саўгасах, сельскіх Саветах. Марудна пераключаюцца на беларускую мову праваахоўныя органы: суд, пракуратура, міліцыя.

Старшыня раённай рады ТБМ А. А. ГЕДРОЙЦЬ.

Навагрудак

Раённае ТБМ было створана ў лістападзе 1989 года. Старшыня — Уладзімір Бармута.

Наладжаны выпуск «Навагрудскага кур'ера». Выпушчана 5 нумароў. У 15 установах раёна і 12 школах створаны першасныя суполкі. Усе 39 школ, а таксама 21 дашкольная ўстанова з'яўляюцца беларускамоўнымі з ахопам 2749 вучняў і 868 выхаванцаў дзіцячых садкоў. На 1993 год на газету «Наша слова» ў раёне падпісалася 87 чалавек. Аднак работа, якая праводзіцца, далёка не адпавядае патрэбе часу і не забяспечвае ў поўным аб'ёме выкананне Закона аб мовах.

Старшыня Савета А. В. ГУРОК.

Глыбокае

1 жніўня 1991 года ў раёне створана ТБМ. Яго ўзначальвае паэт Алесь Жыгуноў.

У арганізацыі больш за 100 чалавек. У лістападзе 1993 года мяркуецца на пасяджэнні выканкама разгледзець пытанне «Аб рабоце аддзелаў, упраўленняў райвыканкама, гарадскога пасялковага, сельскіх Саветаў народных дэпутатаў па выкананні Закона аб мовах».

Нам. старшыні выканкама Г. Д. САУЛІЧ.

Усё пачынаецца са школы

Адраджэнне беларускай нацыянальнай школы — гэта перш за ўсё вяртанне роднай мовы і народнай педагогікі, вяртанне традыцый супольнага жыцця, якія заўсёды былі істотным фактарам выхавання нацыянальнай самасвядомасці. Наша школа — адна з соцень так званых малакамплектных сельскіх школ Беларусі. У нас 12 дашкольнікаў, 26 дзяцей, якія ходзяць у школу з вёскі, а 32 — выхаванцы дзіцячага дома.

Сумесна з мясцовым кіраўніцтвам распрацавана праграма «Спадчына», у рамках якой школа павінна стаць ачагом адраджэння вёскі, нацыянальнай культуры. Дзейнасць школы апошнім часам узбагацілася новымі формамі і метадамі навучальна-выхаваўчага працэсу. Сёння ўжо можна гаварыць аб тым, што склалася пэўная сістэма, якая ахоплівае ўрочную і пазаўрочную дзейнасць. Так, для вучняў пятых класаў уведзены факультатыўны курс «Спадчына роднага краю». Ён складаецца з шасці раздзелаў, прысвечаных старажытнай Беларусі, Бярэзінскаму раёну, нашай роднай вёсцы Дулебы.

Напачатку правядзенне факультатыўных заняткаў было справай у асноўным педагогаў. Сёння ж у гэтым удзельнічаюць і жыхары вёскі. Напрыклад, гурткі пляцення вядуць народныя ўмельцы з Дулебаў С. С. і М. Я. Цэдрыкі.

Гонарам школы стаў адкрыты восем гадоў назад краязнаўчы музей, прысвечаны родным Дулебам. Пошук экспанатаў вялі і школа і вёска. Хадзілі па хатах, гутарылі з вяскоўцамі-старажыламі. У музеі сабраны народныя песні, матэрыялы аб народным прыкладным мастацтве, дулебскіх самародках, песнярах роднага краю. Ёсць экспанаты, якім сёння больш за стагоддзе. Калі школа стала на шлях абнаўлення і адраджэння нацыянальнай культуры, да нас пайшлі, і актыўна, жыхары вёскі, бацькі — ды не толькі ў дні святаў. Пачаў складвацца больш даверлівы, добразычлівы тып узаемаадносін паміж людзьмі. Асабліва характэрна гэта для старых людзей, якія заўсёды знаходзяць у нас увагу і падтрымку. Так, з часам у нашай школе сталі праводзіцца вечары сустрэч інвалідаў, што жывуць у Дулебах.

Ужо два гады, як у школе змянілася структура выхавання. Наш вопыт паказаў, што класнае кіраўніцтва ў малакамплектнай школе з малой напаўняльнасцю класаў з'яўляецца неэфектыўным. Таму ўведзена пасада арганізатара дзіцячага калектыву.

Лічу, што кожная школа павінна сёння па-сапраўднаму працаваць на адраджэнне беларускай культуры і роднай мовы.

Мікола ГРУДЗІНСКІ,
старшыня школьнай суполкі ТБМ.

в. Дулебы Бярэзінскага раёна.

ДВУХМОЎЕ — ГЭТА ТОРБА ДУХОЎНАГА ЖАБРАЦТВА

Нас, сяброў Таварыства беларускай культуры ў г. Маскве, вельмі занепакоілі намеры асімілятараў у Беларусі надаць расійскай мове статус дзяржаўнай. Недарэчнасць падобнага кроку з гледзішча суверэннай краіны відавочная і не патрабуе доказаў.

«Двуязычный» беларус, як давяла шматгадовая практыка, гэта фактычна чалавек абыякавы, нярэдка варожы да сваёй мацярынскай мовы, беларускае культуры, беларускае кнігі. Задоўжанае ўтрыманства шматмільённае Беларусі на целе расійскае мовы нядужа яе абагаціла, затое страты ўсяго беларускага неаблічальныя. Гляньма на беларускае замежжа, хоць бы самае бліжэйшае. Дзе, да прыкладу, у Расіі (а там жа пад два мільёны нашых суродзічаў) беларускія школы, кнігі, перыёдыка, урэшце беларуская літургія ў божым храме, нават у месцах кампактнага пражывання беларусаў? Няма, не чутна! Лёсам нашым было ці не скрозь пазбыццё свае беларускасці, нават свайго прыроджанага цекання, дзекання, свае натуральнае адметнасці. Як жа магло быць інačай, калі гэтая адметнасць, наш «беларускі акцэнт» зацята, па-цывілізатарску вытраўліваўся на нашай спрадвечнай Бацькаўшчыне? Нам вякамі чаўплі ў галовы, што правільна, без акцэнту размаўляць па-руску — гэта добра, неабходна, а вось беларускае маўленне — кепска, некультурна.

Як тут не ўспомніць Купалу:

> Аграбленыя з гонару й кашулі,
> З свайго прыпыну выгнаныя вон,
> Мы дзякуем, што торбы апранулі
> На нас ды з нашых нітак-валакон.

Востры, балючы папрок, а ўсё ж папраўчы праўдзівы, справядлівы! Толькі-толькі пачынаем мы вяртацца да свайго беларускага прыпыну, спрабуем зрынуць з сябе збрыдзелую торбу духоўнага жабрацтва, а нам зноўку хочуць начапіць такую ж другую, «двуязычно» пераліцаваную!

Ці не досыць глумлення над беларускай душой? Можа, досыць і дзякаваць за сваё аграбленне і паніжэнне? Дадзякаваліся да кропкі — далей няма куды.

Цяпер, на хвалі Адраджэння і на чужыне прачнаецца беларус, пагарнуўся да родных каранёў. Ён адчуў, што радзіма яго Беларусь можа стаць Беларусяй — краінай з уласным абліччам, чалавечым, нацыянальным гонарам.

Узаконенае «двуязычие» — крыж на беларускім Адраджэнні, «трыумфальнае шэсце» і канчатковая перамога асімілятарства на Беларусі. А ў сачыстым слове родным — яшчэ адна шэрая калька, «двумоўе», ад безлічы якіх яму і так доўга-доўга яшчэ адскрабацца.

Браты і сёстры, дзядзькі і цёткі! Беларусы! Асадзім далакопаў роднае Беларушчыны!

Жыцьме Беларусь!

Аляксей КАЎКА, Антось Сабалеўскі, Алесь Курыс, Алесь Глод, Ганна Рыжкоўская, Ігар Паўлоўскі, Генадзь Лех, Лявон Цагельнікаў, Мікола Каралёў, Уладзімір Акуліч-Казарын, Алесь Амялюк, Ніна Каляда, Раіса Загрышава, Алесь Казлоў, Анатоль Шпакаў, Алесь Драянкоў, Мікола Касьянчык, Алесь Каляда, Віктар Качаргін.

Янка КУПАЛА

Перад будучыняй

Стаім мы перад будучыняй нашай
І ўсё варожым, сочым ейны ход...
Ці ўскрэсьнем мы, душою ўпаўшы, зьвяўшы,
Каб выйсьці ў сьвет, як нейкі здольны род...

Сягоньня мы жывём і ўдзень мы блудзім
Пад маскай асьляпляючаю нас,
І што сказаць самім сабе і людзям,
Ня ведаем, ня можам, хоць і час.

Зацікнуты, задушаны, як мышы
Пад жорсткім венікам, з усіх бакоў,
Шукаем, як сьляпыя, ня згубіўшы
Таго свайго, што наша ад вякоў.

Пакрыўленыя колісь нашы душы
Дагэтуль выпрастаць ня ў моцы йшчэ!
Снуёмся, ў думках зводных затануўшы,
А хтосьць, а штосьць і мучыць і пячэ.

Цябе чакаем, будучні нейкай,
Што прыйдзеш, недзе ўсіх нас павядзеш,
І гінем марна пад чужой апекай,
Адбіўшыся ад родных лехаў, меж.

А хтосьць далёкі ці хтосьць можа блізкі
Засеў за наш бясёдны, сытны стол
І кідае, як з ласкі, нам агрызкі,
А мы к зямлі з падзякай гнёмся ўпол.

Нявольніцтва й жабрацтва так нас зьела
І так нам высмактала з сэрца сок,
Што нат у вочы глянуць, плюнуць сьмела
Ня сьмеем, стоптаныя на пясок.

Там чутна: Беларусь! Там — Незалежнасць!
А там — «Паўстань праклятцем»... Ну, а мы?
Мы ў страху... дум крутня... разьбежнасць...
Без толку крыльлем лопаем, як цьмы.

О, так, як цьмы, як спуджаны вароны!..
І слухаем і нюхаем тут, там:
Які павеяў вецер на загоны —
Заходні, ўсходні, й ці ад нас, ці к нам?

Аграбленыя з гонару й кашулі,
З свайго прыпыну выгнаныя вон,
Мы дзякуем, што торбы апранулі
На нас ды з нашых нітак-валакон.

Зь кійком жабрачым так мы, паўналеткі,
Брыдзём, паўзём у сьвет — скрозь неўпапад.
І прысягаем, клічам Бога ў сьведкі,
Што мы — ня мы, што нехта вінават...

І так жывём, сябе саміх ня знаўшы,
Учора, сяньня лазім між канаў...
Няўжо бы хто й над будучыняй нашай
Навек залом праклятага заламаў?

Няўжо нас не аб'ясьніць розум ясны,
І не пакінем біцца з кута ў кут?
Няўжо кліч вечны будзе ў нас напрасны —
Кліч буралломны: вызваленьне з пут?!

Менск. 24.I.1922 г.

АЛЕ!

Прыблізна каля дзевятнаццаці гадзін 13 студзеня давялося пачуць па радыё перадачу, якую вёў каментатар Юрый Ермалюк. Некалькі тэлефанаванняў грамадзянам, маўляў, як вы глядзіце на другую дзяржаўную мову ў рэспубліцы, што думаеце пра моўную сітуацыю?

Сум па леташняму снегу.

Ігар ЧАРНЯЎСКІ,
старшыня пастаяннай камісіі Менгарсавета па культуры, галоснасці і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны.

У адказах даўно знаёмае: пра нейкія нацыяналістычныя сілы, пра шчырую ўдзячнасць «вялікай Расіі» за вызваленне ад фашызму, пра грошы, якія лепш накіроўваць на лякарствы, чым на беларускія падручнікі. Вось табе і маеш! З «нацыяналізмам» ды «ўдзячнасцю» зразумела. Так нас выхоўвалі ў Савецкім Саюзе: па-беларуску — нацыяналізм (аўтар гэта добра спазнаў на ўласным вопыце яшчэ ў студэнцкія гады), што з Расіі (чытай — з ЦК КПССаўскіх кабінетаў), тое было пазначана неад'емнай пячаткай «велічы». Нідзе ж не пісалася, што за сённяшнюю сваю свабоду Беларусь заплаціла мільёнамі жыццяў сваіх сыноў і дачок. А паняцце «нацыяналізм» на нямераных абшарах Саюза, як і многае іншае, мела свой адметны сэнс, не падобны ні на што ў свеце. Але найбольш здзіўляе, што нехта яшчэ сёння думае, быццам выпуск усяго беларускага для Беларусі каштуе большыя грошы, чым рускага.

Што і казаць: спадчына нам дасталася — нікому не пажадаеш. Але ўсё гэта можна зразумець. Складаны час. А тут каментатар з нейкай моваю чэпіцца. Ці не ўсе семдзесят гадоў народу тлумілі галовы пра безнацыянальнае грамадства, як пра ўмову хуткага дасягнення «светлай будучыні»? Галоўны прараб «адлігі» Мікіта Хрушчоў падчас візіту ў Беларусь зрабіў выснову, што беларусы туды ўвойдуць першымі, бо дасягнулі найбольшых поспехаў на шляху «зліцця нацый і народаў». Гэта начальнікам уласнае гадоўлі надало, відаць, яшчэ большага імпэту. Гэтулькі сродкаў траціласся на стварэнне камуністычнага міфа пра «новую супольнасць людзей — савецкі народ», гэтулькі напісана і нагаворана, і на табе — прыехалі. Камуністычная перспектыва, як той ранішні туман, развеялася, а савецкая міфалогія аказалася з роду псеўданавук, за якую да таго ж давялося заплаціць страшную цану. Тлумілі людзям галовы адным, а зараз паспрабуй растлумач-давядзі чалавеку іншае. На тое трэба і час, і сілы, і ўмовы. Але ж, спадзяюся, перажываем. Майсей вунь колькі часу вадзіў па пустыні свой народ, пакуль не пазбыліся людзі рабскае псіхалогіі, якая не давала ім стаць вольнымі.

Але гэта ўсё размовы побытавага ўзроўню. Трапляюцца ж у сродках масавай інфармацыі «перліны», якія адназначна і не вытлумачыш. Да такіх адносіцца «Открытое письмо Верховному Совету Республики Беларусь «Семь раз отмерьте...» за подпісам вучоных Расійскай акадэміі навук В. Капцюга, А. Трафімука, В. Пармона. Закінутыя «не по своей воле» ў няблізкі свет, навукоўцы раптам прыгадалі пра «белорусскую кровь» ва ўласных жылах, што, відаць, і падштурхнула іх на смелае слова пра сітуацыю на моўнай ніве ў Беларусі. Грамадзяне ж Рэспублікі Беларусь, на іх думку, «по известным причинам предпочитают молчать». Нечаканая выснова, калі выступленні адпаведнага характару з трыбуны таго ж Вярхоўнага Савета Беларусі лічыць «маўчаннем».

Увогуле, выказванні накшталт «известных причин» моцна нагадваюць жаданне згуляць у абарону правоў «русскоязычного населения». Толькі трэба было б ведаць расійскім вучоным беларускага паходжання: як ні стараюцца айчынныя ці замежныя прарокі, ні віленскай, ні тбіліскай, не кажучы ўжо пра малдаўскую, карты на Беларусі разыграць не ўдасца.

(Працяг на 4-й с.).

Патрабуецца новы і мудры гісторык

Шчырым жаданнем напісаць новую гісторыю беларускай літаратуры запаліліся выкладчыкі Менскага педінстытута. Дзеля гэтага на пачатку лютага адбыўся рэспубліканскі навукова-метадычны семінар, на які сабраліся літаратуразнаўцы, выкладчыкі педвучылішчаў і вышэйшых школ, а таксама спецыялісты акадэмічнага Інстытута літаратуры.

Увазе навуковага сходу былі прапанаваны імправізаваная анкета і адозва, распачатая такімі словамі: «Гавораць, якія падручнікі ў школе, такі і народ, а сукупнасць падручнікаў здольная змяніць краіну. У нас адпаведных новаму часу падручнікаў няма, асабліва па літаратуры і гісторыі. Ці ж такое можна цярпець?»

Як на маю думку, дык цярпець абсалютна няможна. Таму, што іліжывая камуністычная адукаваншчына няспынна разбурае самыя каштоўныя, самыя дабраякасныя падмуркі як персанальнай, так і нацыянальнай свядомасці, пакідае пасля сябе духоўна спустошаны, дэмаралізаваны натоўп. Дык ці здольныя напісаць праўдзівыя падручнікі тыя, хто ад душы напрацаваў на таталітарную ўладу, спавіўшы хлуснёй не адно пакаленне безабаронных школьнікаў і студэнтаў?

У чым спецыфіка літаратурнага працэсу ў Беларусі, які прынцып уключэння літаратурных твораў у нашу гісторыю трэба абраць? Ці гэта будзе моўны крытэрый, ці этнічна-тэрытарыяльнае паходжанне аўтараў — гэтыя пытанні спрабавалі актуалізаваць нашы шаноўныя спецыялісты. З вялікай цікавасцю было ўспрынята выступленне прафесара Уладзіміра Калесніка, выдатнага эрудыта і дасціпнага аналітыка.

Падставы для палемікі вынікалі са зместу самой анкеты, якая прапанавала некаторыя даволі адыёзныя імёны, так бы мовіць, на грані шоку. Недаўмецца, чым кіраваліся апытальнікі, прапануючы для аналізу або напісання літаратурнага партрэта творы польскага палітычнага і царкоўнага дзеяча езуіта Пятра Скаргі, або дашчэнту зрусіфікаванага беларускага шляхціца і пецярбургскага раманіста Фадзея Булгарына. Трэба меркаваць, што такім чынам яны намагаліся стымуляваць або нават справакаваць вострую даследчыцкую рэакцыю. А тое, што далікатныя навукоўцы адзначылі як «парадоксы і зігзагі літаратурнага працэсу», мне ўяўляецца ўсё ж бясспленным распалавіньваннем нацыянальнай свядомасці. Аналіз гэтай гісторыі наспеў даўно. Асцерагаюся аднак, каб не ўзнікла чарговая спакуса самападману або недаравальнай наіўнасці, жадання выглядаць не горш за іншых або выдаць за духоўнае багацце апалае лісце ды падгнілыя карэнні. «Ці страціць гісторыя літаратуры сваё нацыянальнае аблічча пры разглядзе іх? А можа, наадварот, у іх творчасці выявіцца нацыянальны менталітэт, можа, мы забяром тое, што належыць нам?» — спакушаюць аўтары анкеты.

Які плён з гэтага будзем мець, пакажуць толькі наступныя даследаванні. Па-першае, якой меркай станем мераць? Па-другое, цікава было б прасачыць, як адлюстраваліся беларусы ў тэкстах палякаў і расійцаў?

Выкладчыцкія захады на сцягванні на семінары, канферэнцыі нацыянальна-бадзёрых навуковых сіл трэба ўсяляк вітаць і заахвочваць, надаючы гэтаму нязмушаны, жывы, натуральны характар. У пэўнай ступені такое адчувалася і ў педінстытуце. Ды ўсё яшчэ не пераадоленая правінцыяльная закамплексаванасць выкладчыцкага асяродку давалася ў знакі. Можа, таму бракавала актыўнасці, жывога дыялогу, канцэптуальных паглядаў на гісторыю. Мне асабіста вельмі шкада, што нашы даследчыкі выказваюць недаравальную безуважнасць і недасведчанасць у асвятленні літаратурных з'яў XVI стагоддзя. Хаця вядома, што якраз тады ў Беларусі адбываліся надзвычай інтэнсіўныя працэсы грамадска-палітычнага асэнсавання свайго месца ў свеце, жыватворна віравала незадушаная яшчэ агрэсіўнымі суседзямі філасофская і літаратурная думка. Шкада, што пра гэта не прыгадалі менавіта сёлета ў 440-ыя ўгодкі нацыянальнай Рэфармацыі, якая прынесла ў Беларусь незвычайна высокі ўзровень кнігадрукавання. З 1525 па 1600 г. было выдадзена больш за 300 назваў кніг, з якіх палова была на лацінскай мове. Лацінай пісаў такі выдатны пісьменнік і палеміст, як Андрэй Валан, а таксама шмат іншых аўтараў, у творах якіх выразна адбілася новае бачанне свету, былі сфармуляваны выратавальныя для нашай Бацькаўшчыны новыя маральна-этычныя і палітычныя ідэі, якія сталі духоўным грунтам для новай Еўропы, аднак, на жаль, былі ў нас груба затаптаныя.

Што мы ведаем пра гэта? Вельмі мала, каб не сказаць, нічога. Прычынаю з'яўляецца і тое, што дзяржаўная адукацыя не рыхтуе патрэбнай колькасці перакладчыкаў з класічных і замежных моў на беларускую. У выніку літаратуразнаўцам няма чаго даследаваць. А гэта ж наша літаратурная спадчына ляжыць у кнігасховішчах, вядомая толькі вузкаму колу даследчыкаў! У беларускіх друкарнях Лоска, Любчы, Нясвіжа, Вільні выдаваліся на нямецкай, польскай, італьянскай, лацінскай мовах выдатныя белетрыстычныя, тэалагічныя, навуковыя творы Сымона і Беняша Будных, Яна Казаковіча, Андрэя Рымшы, С. Судровіуса, Яна Радвана, Яна Пратасовіча і многіх іншых. Яны даўно чакаюць сваіх даследчыкаў.

Да ліку сенсацыйных трэба аднесці паведамленне на семінары пра вершы на беларускай мове Адама Міцкевіча, знойдзеныя ў бібліятэцы Ватыкана. Так што наперадзе ў айчынных літаратуразнаўцаў не толькі новыя цікавыя доследы, але і адказная місія.

Л. ЛІПЕНЬ.

Родная мова — стрыжань нацыянальнай адукацыі

(Заканчэнне. Пачатак на с. 1).

намеснік старшыні бацькоўскага камітэта беларускамоўных школ і класаў сталіцы. Прамоўца засяродзіў увагу на прыкрых фактах, аб якіх не любяць гаварыць у афіцыйных справаздачах. Ён адзначыў, што поспехі беларусізацыі сталічных школ, бясспрэчна, ёсць. Але ж нельга закрываць вочы на тое, што тыя 84 беларускія менскія школы (разам са школамі-інтэрнатамі іх маецца 221) пастаноўкай навучальна-выхаваўчага працэсу яшчэ далёка не адпавядаюць паняццю «нацыянальная школа». Таму, па-першае, што там ад 10 да 50 працэнтаў прадметаў выкладаецца, як і ўчора, па-руску. Гэта, у першую чаргу, датычыць замежных моў, логікі, этыкі, фізічнай культуры, некаторых іншых дысцыплін. Асноўная прычына — востры недахоп беларускамоўных настаўнікаў, якіх нашы ВНУ паранейшаму не выпускаюць. «Мне, напрыклад, — абурыўся В. Паўсцюк, — абсалютна незразумела, як настаўнікі замежных моў, у пераважнай большасці тутэйшыя ўраджэнцы, авалодаўшы ў інстытутах дзвюма-трыма зусім чужымі мовамі, не могуць выкладаць іх на сваёй роднай мове!». Ён заўважыў таксама, што беларускія школы павінны быць нацыянальнымі не толькі паводле іх афіцыйнага статуса, яны абавязаны стаць навучальна-выхаваўчымі ўстановамі, прасякнутымі беларускім нацыянальным духам.

Начальнік аддзела ўпраўлення адукацыі А. Фралова запэўніла прысутных, што беларуская мова — адзіная мова нашай нацыянальнай школы, што ў моўным пытанні ў дашкольнай і школьнай адукацыі сёння назад ніхто не паверне. На бліжэйшыя два гады запланавана перавесці пераважную большасць сталічных школ на беларускую мову навучання, пакінуўшы ў кожным кусце школ (па мікрараёнах) па адной рускамоўнай сярэдняй школе. Але не трэба думаць, падкрэсліла прамоўца, што гэты працэс ідзе гладка. Поруч з аб'ектыўнымі цяжкасцямі ён сустракае рэзкае супраціўленне пэўных грамадскіх колаў. Так, напрыклад, мясцовае аб'яднанне «Русь» нядаўна пісьмова абвінаваціла гарадскія органы народнай адукацыі ў празмерным фарсіраванні тэмпаў беларусізацыі школ. Але аб якім фарсіраванні можна сур'ёзна гаварыць, калі зараз у сталіцы — горадзе з амаль двухмільённым насельніцтвам, працуе ўсяго толькі адна (!) 108-ая сярэдняя школа, дзе ўсе без выключэння прадметы з першага па апошні клас выкладаюцца па-беларуску?! Пазіцыя «Русі» не можа не насцярожваць.

Начальнік упраўлення Міністэрства адукацыі Г. Пятроўскі прысвяціў выступленне праграмнаму зместу школьнага навучання ў сучасных умовах, бо «нацыянальная школа — гэта найперш нацыянальны змест адукацыі». Далей сп. Пятроўскі зазначыў, што Беларусі ў спадчыну ад былога СССР засталася вельмі слабая педагагічная навука. Нічога тут дзіўнага: увесь змест навучання раней цалкам вызначаўся і распрацоўваўся ў Маскве, і зразумела, што ён мала арыентаваўся на нацыянальныя здабыткі народаў, якія ўваходзілі ў склад гэтай адзінай унітарнай дзяржавы. Начальнік упраўлення паведаміў, што мяняецца змест навучання ў сярэдніх школах рэспублікі. Так, у пачатковай школе ўводзіцца новы інтэграваны курс «Чалавек і свет». Мяняецца месца гісторыі Бацькаўшчыны: згодна з новымі праграмамі беларуская мінуўшчына будзе вывучацца адзіным курсам з пятага па адзінаццаты класы. Амаль усе прадметы эстэтычнага цыкла будуць грунтавацца на дасягненнях беларускай нацыянальнай культуры.

Сябра Рэспубліканскай Рады ТБМ імя Ф. Скарыны В. Вячорка выказаў перакананне, што найбольш спрыяльная, нават аптымальная моўная сітуацыя любога навучання — аднамоўе. І памыляюцца тыя, хто лічыць, што наша родная мова нібыта не ў поўнай меры прыдатна для вывучэння асобных прадметаў. Практыка Беларускага гуманітарнага ліцэя даказвае, што ўжо сёння можна цудоўна выкладаць па-беларуску ўсе дысцыпліны.

На пленарным пасяджэнні выступілі таксама Г. Мікаленка — загадчык кафедры моў гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў і А. Лозка — дырэктар Беларускага цэнтра гульні ў цацкі.

Затым удзельнікі канферэнцыі працавалі па секцыях (асобна — настаўнікі гісторыі, матэматыкі, працоўнага навучання, фізічнай культуры, рускай мовы, арганізатары пазакласнай і пазашкольнай работы). Яны дзяліліся перадавымі методыкамі, знаёміліся з вопытам работы ва ўмовах адсутнасці новых падручнікаў.

Канферэнцыя прыняла зварот да Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў рэспублікі з заклікам падтрымаць працэс станаўлення беларускай школы.

Наш карэспандэнт.

Сум па леташняму снегу

(Заканчэнне.

Пачатак на с. 3).

«Открытое письмо» з'яўляецца яскравым сведчаннем таго, што нашы суродзічы з Сібіры і ў прамым і ў пераносным сэнсе адарваліся ад беларускіх рэаліяў. За тры гады дзеяння Закона аб мовах на ніве беларусізацыі пакуль істотных зрухаў малавата. Прычына? Найперш у адсутнасці ў большасці айчыннага чыноўніцтва дзяржаўных пачуццяў, што і замінае ўкараненню ў грамадскую свядомасць разумення важнасці дасягнутай дзяржаўнай незалежнасці.

Вышэйпрыведзеныя выказванні расійскіх вучоных пра вартасць беларускай мовы нанеслі абразу грамадзянам рэспублікі. Хацелася б думаць, што зрабілі яны гэта без злых намераў, а проста не ўнікнуўшы глыбока ў сутнасць праблемы. Але ж нам, беларусам, адмоўлена, па сутнасці, у здатнасці да адпаведнай інтэлектуальнай дзейнасці, а мове беларускай — у праве быць роўнай у шэрагу моў свету. «Белорусский язык», на іх думку, чамусьці ўяўляе сабой толькі «язык наших предков и нашей самобытной культуры». А сучаснасці, а навукі, а побыту, а вытворчасці?! Наша мова, па меркаванні навукоўцаў, адносіцца да шэрагу «малодоступных».

Не зусім, падобна, ладзяць расійскія вучоныя і з фактамі гісторыі. Веліч Скарыны, шаноўныя, менавіта ў тым, што ён нёс пісьменства і веды якраз на роднай мове сваёй дзяржавы. І тыя, хто чытаў Скарынавы кнігі, потым ішлі вучыцца, як і ён сам некалі, у лепшыя еўрапейскія універсітэты.

Не трэба нікога пераконваць, што вартасць чалавека і ў тым, колькі моў ён ведае. Але найпершай умовай чалавечай значнасці з'яўляецца веданне ім сваёй культуры, мовы, гісторыі, традыцый. Толькі засвоіўшы багатую нацыянальную спадчыну, мы не ператворымся ў безаблічнае насельніцтва, а зямля наша не стане тэрыторыяй, далучанай да адной з магутнейшых дзяржаў. Добра, калі адукацыйны працэс у рэспубліцы будзе наладжаны так, што выпускнік школы здолее выказацца хаця б на побытавым узроўні на адной-двух замежных мовах. Не зашкодзіць нам і веданне моў бліжэйшых суседзяў. Неяк несамавіта выглядаюць выказванні некаторых людзей, што нібы без ведання мовы рускай мы не здолеем авалодаць багаццем сусветнай культуры. Быццам бы такую «паслугу» беларусам не здолее зрабіць мова хоць бы польская. Зрэшты, хацелася б часцей чуць і бачыць, што і сама беларуская мова здатна забяспечыць яе носьбітам магчымасць інтэгравацца ў сусветны культурны працэс. Прыкладаў таму і сёння дастаткова: пераклады Байрана, Гётэ, Міцкевіча... І гэта пры тым, што ў свой час дзяржава (калі такою можна назваць БССР) не надавала ўвагі падрыхтоўцы перакладчыцкіх кадраў.

Нам па-ранейшаму прапануюцца за пасрэдніка ва ўзаемадачыненнях са светам мець расійскую мову. Толькі варта памятаць, што гэта не што іншае, як замацаванне ранейшага стану Беларусі. Без магчымасці весці прамыя размовы з замежжам мы і надалей будзем другаснымі, мы не здолеем атрымоўваць першакласную інфармацыю. Ды і пра нас у свеце мала хто дазнаецца, як пра незалежную нацыю. Варта прааналізаваць характар хаця б перадач тэлекампаніі «Астанкіна», якая быццам бы павінна выконваць ролю сродкаў міждзяржаўнай інфармацыі. У лепшым выпадку з яе перадач можна даанацца пра падзеі з «гарачых кропак», якія знаходзяцца ў зонах традыцыйных геапалітычных інтарэсаў Расіі.

Не трэба цешыць сябе ілюзіяй, што моўныя і культурныя зрухі на Беларусі адбудуцца заўтра. Няхай бы сённяшнія школьнікі-пачаткоўцы дажылі да гэтых перамен. Галоўнае, каб не стваралася на шляху Адраджэння перашкод ды не ўбіваліся ў галовы людзям міфы пра іх няздольнасць да нечага высокага і ўзнёслага. Памятаецца, як адзін са школьных настаўнікаў любіў казаць: «Калі кожны дзень паўтараць чалавеку, што ён свіння, той праз год і зарохкаць можа».

Наш вялікі літаратар Уладзімір Караткевіч пісаў:

Унукі Скарыны,
Дзе ваш гонар, моц і краса?
Ёсць і ў вас, як і ў іншых,
святыня.
Не давайце святыні псам!
Не давайце з яе глуміцца...

Прарочымі былі словы Уладзіміра Караткевіча, калі называў ён апошні свой зборнік паэзіі «Быў, ёсць, буду...». Гэта сказана пра народ наш, які быў, ёсць, будзе, бо ніколі не выдаваў на зломка ні ў працы, ні ў навуцы, ні ў творчасці.

Як сабе хочаце, паважаныя суграмадзяне, але ўсё, што пішацца ці гаворыцца негатыўнага пра беларускае Адраджэнне, занадта груба «пашыта белымі ніткамі». Ва ўсім гэтым прасочваецца нейкая праамерная заканамернасць. Без дай прычыны ў некаторых сродках інфармацыі ўздымаецца вэрхал, нібы ледзьве не генацыд абвешчаны на Беларусі рускай мове. Не польскай, не ўкраінскай, а менавіта — рускай. У той час як рускі ці, дакладней, «русскоязычный» чалавек не толькі мае свае таварыствы «Русь», але і безліч выхаваўчых і адукацыйных устаноў на рускай мове, сродкі масавай інфармацыі. А яму ўсё, бачыце, яшчэ нешта «пагражае». У гэту ж плынь раптам скачуць і некаторыя народныя абраннікі: «Даёшь второй государственный язык — русский!» Заўважым: цяперашняй дзяржаўнай мовай ніхто з такіх дбайнікаў не валодае і, падобна, карыстацца не збіраецца. Вонкава такія заклікі ўспрымаюцца як звычайная чалавечая лянота, нежаданне ведаць больш, чым патрэбна для будзённага існавання, а ў іншых выпадках — нежаданне, наваг боязь пабыцца рабскай псіхалогіі: крый Божа, давядзецца ж самому мысліць.

У тым жа кантэксце бачыцца і выступленне ў расійскім друку жыхароў Віцебска, палова з якіх, як высвятляецца, пра «свой» зварот да расіян і не ведала. А зараз ужо і грамадзяне Расіі вырашылі папракнуць нас за наша ж жаданне «людзьмі звацца». Ва ўсім гэтым заканамернасцей не менш, чым у дакладных навуках. У іх чытаецца непрыкрытая настальгія па надзяржаўнай імперыі, дзе ўсё было зразумела і адназначна. Гэтулькі гадоў рухаліся па простаму, як нацягнутая струна, шляху. Вось і прыляцеў «наш паровоз». І няма ў нас іншай магчымасці, як выбіраццца з гэтай прорвы самастойна.

Набалелае

РАТУЙМА КНІГІ!

Цяпер у кнігарнях, асабліва раённага маштабу, ідзе скупка кніг ранейшых гадоў выдання, якія каштавалі, як вядома, танна. Кнігі скупляюцца, каб распальваць печы, бо сёння газета фармату раёнкі каштуе часам даражэй, чым, скажам, дзе-ніцзе ацалелыя апошнія тамы Збору твораў У. Караткевіча.

Нядаўна старшыня Столінскай раённай рады ТБМ Віктар Вабішчэвіч расказаў яшчэ пра адзін аспект пошасці, што насунулася на кнігі. Іх зямлякі здаўна спецыялізуюцца на вырошчванні і продажы насення. Прадпрымальніцкі пачатак не праспіць: усе хутка зміікілі, што сёння «дёшево и сердито» рабіць кулькі не з газеты «Правда», а з беларускіх кніжак...

Можна было б шмат разважаць на тэму кніжнай інквізіцыі, шукаць вінаватых, але гэта кнігі не ўратуе. Як кажуць, аб валасах не плачуць, калі галаву сякуць. Таму, свядомыя браткі-беларусы, за справу: давайма ратаваць кнігі!

Лічу, што ў першую чаргу трэба наладзіць кантакты з кнігарнямі. Па-другое, варта адабраць у кнігарнях тое, што можна з аддачай выкарыстаць у школах. Гаворка ідзе пра тыя кнігі, якія з-за свайго сённяшняга мізэрнага кошту могуць звабіць вока скупшчыкаў-насеннічыкаў ды скупшчыкаў-інквізітараў.

Неабходна знайсці сродкі, каб выкупіць ўратаваныя кнігі. Звяртайцеся ў рай(аддзелы) культуры, у бібліятэкі, пашукайце спонсараў з ліку мясцовых прадпрыемстваў.

Рэдакцыя нашага часопіса звярнулася да Міністэрства інфармацыі і Міністэрства адукацыі Беларусі з прапановай арганізаваць перадачу з кнігарняў выданняў коштам да 10 рублёў у школьныя бібліятэкі. Мяркуем, што гэта дзяржаўная справа не будзе адкладзена ў доўгую скрыню.

Дзейнічаць трэба ўжо сёння!

Іван ЖДАНОВІЧ,
супрацоўнік рэдакцыі часопіса «Роднае слова».

+++

Паважайце саміх сябе

Мяне вельмі непакоіць цяперашні стан беларускай мовы. Слухаючы радыё ці седзячы ля тэлевізара, я не паспяваю лічыць памылкі дыктараў. Некаторыя з іх гавораць на руска-польска-беларускай мове. Але гэта яшчэ палавіна бяды. Просты народ зусім не хоча размаўляць на роднай мове. На мяне, калі я размаўляю па-беларуску, як на дзівака ці на вар'ята глядзяць. Некаторыя нават кідаюцца з кулакамі. У твар кідаюць: «Нацыяналіст, нацыст, фашыст»; кажуць, што такіх, як я, трэба высылаць у Сібір, расстрэльваць. Я ж не маю нічога да рускіх, палякаў, іншых народаў. Але лічу: калі жывеш на беларускай зямлі, то трэба ведаць і мову, бо наша зямля прымае і добра корміць усіх.

«Не нужна нам эта Беларусь и её деревенский язык. Мы уедем отсюда»,— гавораць афіцэры рускія, бо іх полк пераводзяць у Расію. Але ж большасць з іх, маючы тут кватэру, пакідае яе за сабой, марыць пасля заканчэння вайсковай службы вярнуцца не куды-небудзь, а менавіта сюды.

У «Народнай газеце» за 22.08.1992 г. Л. Кавалёва з Брэста піша: «Это страшно, когда закрывают русские школы. Все отлично знают, что никто не смотрит телевизор на местном холопском языке...» Л. Кавалёва, відаць, лічыць Беларусь «Северо-Западным краем», а нас, беларусаў — халопамі перад рускімі. Паспрабаваў бы хто ў Расіі хоць неяк абразіць рускую мову!

Чаму ж мы гэтак не паважаем саміх сябе?

Руслан РАВЯКА.

Беларускае замежжа

«Весткі і паведамленні» з Амерыкі

Аддзел Беларуска-амерыканскага Задзіночання ў Нью-Йорку працягвае выдаваць свой невялічкі бюлетэнь «Весткі і паведамленні». У № 251 за 15 кастрычніка 1992 г. пад назвай «Як распаўсюдзіліся «Курапаты» змешчаны ўрыўкі з артыкула Зянона Пазьняка «Асцярожна, сталінізм!» («ЛіМ», 16 жніўня 1991), у якім аўтар, расказваючы пра вынікі археалагічных раскопак у Курапатах, робіць выснову, што «факт энкавэдысцкага расстрэлу ў Курапатах цывільнага насельніцтва ў 1937—1941 гг. не толькі стопрацэнтна даказваецца, але, што вельмі істотна, усялякія іншыя версіі выключаюцца», і дае ацэнку працы Дзяржаўнай камісіі і Пракуратуры БССР, якія рабілі шмат намаганняў, каб даказаць адваротнае.

Юрка Баена захоплена распавядае пра Беларускі ліцэй у Бельску-Падляшскім. Ён падрабязна спыняецца на гісторыі яго ўзнікнення, расказвае пра шматгадовую дзейнасць ліцэя, удзяляе шмат увагі пытанню падбору кадраў. Аўтар адзначае высокі ўзровень навучання ў ліцэі і падае наступныя цікавыя звесткі: у вышэйшыя ўстановы Польшчы, Беларусі і іншых рэспублік былога Саюза паступае пасля заканчэння ліцэя 70—80 працэнтаў моладзі, у сярэднім 55 чалавек у год; да 1992 года ліцэй выпусціў больш за 2700 навучэнцаў; дагэтуль адбыліся тры з'езды выпускнікоў Беларускага ліцэя; сёння дырэктарам гэтай навучальнай установы з'яўляецца выдатная настаўніца Зінаіда Навіцкая.

~~На наступнай старонцы нумара~~ — інтэрв'ю выпускнікоў Беларускага ліцэя; сёння дырэктарам гэтай навучальнай установы з'яўляецца выдатная настаўніца Зінаіда Навіцкая.

На наступнай старонцы нумара — інтэрв'ю міністра замежных спраў Рэспублікі Беларусь Пятра Краўчанкі «Тры гарачыя месяцы ў Нью-Йорку» карэспандэнту Белінфарма Таццяне Храпінай («Звязда», 18.09.92), у якім ён нагадаў пра самыя важныя падзеі, што адбыліся ў Беларусі на новым этапе станаўлення і далейшага развіцця дзяржаўнасці: устанаўленне дыпламатычных адносін з 90 дзяржавамі; Рэспубліка Беларусь стала раўнапраўным членам Нарады на бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе; першай сярод дзяржаў СНД, за выключэннем Расіі, яна ўвайшла ў Міжнародны валютны фонд і Сусветны банк рэканструкцыі і развіцця, першай адкрыла ў сябе аддзяленне ААН/ПРААН і г.д. Пётр Краўчанка коратка спыніўся таксама на тых задачах, якія беларуская дэлегацыя збіралася паставіць перад сусветным супольніцтвам на 47-ай сесіі Генеральнай асамблеі ААН з мэтай умацавання міжнароднага аўтарытэту незалежнай Беларусі.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

«Полацак»

Выйшаў першы нумар часопіса «Полацак» (ЗША). Ён адкрываецца нататкай рэдактара часопіса Святланы Белай «І гэты час прыйдзе». У рубрыцы «Наша гісторыя» можна прачытаць артыкулы Ніны Здановіч і Янкі Сінчука «Пячная засланка, што датуецца расейскай манетай», Міхася Белямука «Тапаграфія знаходак манет і аздобаў» і працяг даследавання Паўла Урбана «Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных славянаў».

«Вялікае княства Літоўскае было феадальнай манархіяй, на чале якой стаяў манарх, які называўся «вялікім князем», «каралём», «гаспадаром», — так пачынаецца «Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі» Язэпа Юхо, з якога друкуюцца раздзелы «Дзяржаўны лад» і «Крэўская і Гарадзельская вуніі Вялікага княства Літоўскага з Польшчай». Пра Крэўскі замак распавядае Васіль Супрун, а пра Магдалену Радзівіл — Алена Сярова.

У рубрыцы «З архіваў КДБ» змешчаны працяг «Уласнаручных паказанняў Язавітава Канстанціна Барысавіча».

«Да вучобы ў Віленскай Беларускай гімназіі я не размаўляла па-беларуску. Нягледзячы на тое, што бацька прыгожа, з невялікім паляшуцкім акцэнтам, гаварыў на нашай мове. У хаце ўсе размаўлялі па-расейску, бо маці мая была расейка», — гэта пачатак успамінаў Раісы Галяк пра настаўнікаў Віленскай Беларускай гімназіі. Пра Леаніда Галяка, магістра права, сакратара II Усебеларускага Кангрэса піша Святлана Белая. З літаратурных матэрыялаў у «Полацаку» змешчаны артыкул Алеся Мемуса «Радасць вяртання» пра факсімільнае выданне Наталлі Арсенневай «Пад сінім небам», урывак з рамана Міхася Кавыля «І з агню ды ў полымя», вершы Сяргея Грахоўскага і Васіля Супруна.

Часопіс багата ілюстраваны рэдкімі фотаздымкамі з жыцця беларускага замежжа.

В. А.

УРОК СЁМЫ

Вайскоўцам пра родную мову

ФАНЕТЫЧНАЯ РАЗМІНКА

1. Прачытайце скорагаворкі, запомніце іх. Прагаварыце кожную хутка па тры разы.

*—Пчолка ў чоўніку плыла.

*—У ката капыты, у каня кіпцюры?

—Не, у каня капыты, у ката кіпцюры.

2. Прачытайце словы, правільна вымаўляючы выдзеленыя спалучэнні зычных:

смех	за**см**яяцца	**зг**інуць
снег	па**сн**едаць	**ск**інуць
змена	ня**зм**енны	па**зг**інаць
дзверы	мя**дзв**едзь	па**ск**ідаць
цвёрды	ча**цв**ёрты	мен**ск**і

3. Прачытайце верш Якуба Коласа «Усход сонца», захоўвайце пры гэтым правілы вымаўлення галосных, зычных і іх спалучэнняў.

На усходзе неба грае
Пераліўным блескам,
Сыпле золата над гаем
І над пералескам.

Чуць-чуць дрогне, праліецца
Чырвань на усходзе —
Гэта неба усміхнецца
Людзям і прыродзе.

Смех адказны, смех шчаслівы
Ходзіць па пагорках.
Час світання — час зычлівы...
Гаснуць, нікнуць зоркі.

Шырай, шырай заранiца
Разнімае крылле,
Нібы пожар б'е крыніцай
Там, на небасхіле.

Сноп праменняў пышна ўзняты,
Сее бляск — чырвонцы —
Гэта неба сцеле шаты
На дарогу сонцу.

ПАЎТАРЭННЕ ВЫВУЧАНАГА

1. Прачытайце словазлучэнні і скажыце, чаму ў адных выпадках прыназоўнік **з** чытаецца мякка (з'), а ў другіх — цвёрда (з)?

Выехаў **з** лесу (з')
ліў **з** вядра (з')
сустрэўся **з** героем (з)
зрабілі **з** дубу (з)

2. Прачытайце прыказкі і прымаўкі, растлумачце правілы вымаўлення выдзеленых слоў.

У якім сэнсе Вы можаце ўжыць першую і апошнюю прыказкі? Назавіце такую сітуацыю.

Якія з *голага смешкі*, калі няма адзежкі? Няхай *дзярэцца* ды на новае *бярэцца*. Боты не князь, *абуй ды ў гразь*. Без кажуха *бярэ* скруха. Пашкадуй *адзенне* дома, а яно *цябе ў гасцях*. *Адзенецца*, як пава, але дурная слава. У *ваце* трасецца, а ў кажусе *смяецца*. Хто *любіць выпіць*, а хто — новыя боты. Старая *світа* па-новаму пашыта. Не *ганьбуй* старым ботам, пакуль *новага* не *пашыў*. Старое *адзенне* новае *беражэ*. Хоць і *небагаты*, а не *адзенецца* ў латы. *Хоць дзіравае*, ды сваё. У кажусе *ў лазні* не мыюцца. Усякі *бачыць*, што на мне, ды *не ўсякі* бачыць, што ва мне. З *лапця* туфля не зробіш.

3. Апішыце вусна сваю вопратку.

4. Складзіце дыялог (тэма на выбар).

*Вы купілі новыя боты (туфлі, чаравікі).

*Вы хочаце ў майстэрні заказаць новы касцюм.

*Вам трэба купіць падарунак маці (сятры, жонцы).

*Парайце, што апрануць сяброўцы ў тэатр.

Пры размове карыстайцеся слоўнікам:

Віды тканіны
баваўняная
ваўняная
ільняная
сінтэтычная
шаўковая

Назвы тканіны
аксаміт (бархат)
бастон
драп
капрон
крэпдэшын
крэп-жаржэт
крэп-жакард
паркаль (ситец)
плюш
сацін
сукно
шавіёт

Узоры
у гарошак
у кветкі
у клетку
у кружочкі
у паскі

Дэталі адзення
брыжы (оборка)
гестка (кокетка)
зборкі
каўнер (воротник)
кішэнь (карман)
манжэта
складка
фальбона (оборка на подоле)
гаплік (крючок)
гузік (пуговица)
маланка (молния)
спражка (пряжка)

Тлумачэнне новай тэмы: Правапіс змякчальнага мяккага знака

МЯККІ ЗНАК ПІШАЦЦА:
пасля зычных **дз, ц, з, с, л, н** для перадачы мяккасці адпаведных гукаў:

1) на канцы слова: *мядзведзь, мазь, шэсць, лось, соль, пень;*

2) у сярэдзіне слова для абазначэння маккасці зычнага перад цвёрдым (бацька, дзядзька, пісьмо), прытым мяккі знак захоўваецца і тады, калі цвёрды зычны пры змене слова становіцца мяккім: *Кузьма — Кузьме*, цьма — *у цьме;*

3) **пасля мяккага л**: *стольш, ільняны;*

4) перад суфіксам **-ск-** у прыметніках, утвораных ад назваў месяцаў на **-нь**: *студзень — студзеньскі, чэрвень — чэрвеньскі, ліпень — ліпеньскі, жнівень — жнівеньскі, снежань — снежаньскі* і ў слове *восеньскі;*

5) у словах, якія канчаюцца на **-сьці(сь)**: *хтось — хтосьці, якісь — якісьці* і ў слове *ледзьве;*

6) у суфіксах **-еньк- (-эньк-, -аньк-)**: *ціхенькі, даражэнькі, добранькі.*

МЯККІ ЗНАК НЕ ПІШАЦЦА:

1) пасля зацвярдзелых зычных: *печ, ноч, вартуеш, трымаеш, трымаешся;*

2) пасля губных **б, п, м, в, ф**, а таксама **д, т**: удод, плот,

Параўнайце варыянты слоў у рускай і беларускай мовах:
дробь — *дроб*
сыпь — *сып*
семь — *сем*
восемь — *восем*

ставь — стаў
верфь — *верф*
сядь — *сядзь*
дать — даць

ПРАВАПІС РАЗДЗЯЛЯЛЬНАГА МЯККАГА ЗНАКА

Раздзяляльны мяккі знак пішацца пасля свісцячых **з, с, дз, ц**, а таксама **л, н**: *Лавуазье, лье, парцьеры, Кандрацьеў.*

Заўвага. Імёны па бацьку пішуцца без мяккага знака, калі ўтвораны ад імёнаў без канцавога **-ій**: *Васіль — Васілевіч* (Васілій — Васільевіч). *Аркадзь — Аркадзевіч* (Аркадзій Аркадзьевіч).

ПРАВАПІС АПОСТРАФА

Апостраф пішацца:

1) пасля прыставак, якія канчаюцца на зычныя перад **е, ё, ю, я** ды націскным **і**: *аб'ём, пад'ехаць, з'ява, аб'інець, раз'езд;*

2) у сярэдзіне слова пасля зычных перад **е, ё, ю, я** ды націскным **і**: *сям'я, двух'ярусны, інтэрв'ю, вераб'і, надвор'е.*

Заўвага. Пасля **ў** перад **е, ё, ю, я, і** апостраф не пішацца: *абаўе, салаўіны, шчаўе.*

ЗАМАЦАВАННЕ

1. Спішыце сказы, растлумачце напісанне выдзеленых слоў.

У *сямі* курсантаў добрыя веды па беларускай мове. У нашай *сям'і* пяць чалавек. Я *палю* кветкі, а потым *палью* вадой. Я *салю* агуркі. Я *сальлю* з бака бензін.

2. Запішыце імёны і імёны па бацьку: Васіль (бацька Генадзь, Генадзій), Антон (бацька Юрый), Вадзім (бацька Віталь, Віталій). Алесь (бацька (Аўлас), Мікола (бацька Вінцэнт, Вікенцій), Максім (бацька Франц).

3. Спішыце, настаўце, дзе трэба, раздзяляльны мяккі знак або апостраф.

Бар.ер, Дзям.ян, медал.ён, пап.юся, пад.язджаць, саб.ю, уз.ехаць, надвор.е, сем.янін, з.явіцца, аб.яднанне, павіл.ён, батал.ён.

УЗБАГАЧЭННЕ СЛОЎНІКАВАГА ЗАПАСУ І РАЗВІЦЦЁ МОВЫ

Які бывае дом?
блочный — блочны
деревянный — драўляны
кирпичный — цагляны
панельный — панельны

Элементы дома
фундамент — падмурак
сруб — зруб
крыша, кровля — дах
чердак — гара, гарышча (у нежылым будынку — вышкі)
труба — комін
окно — акно
подъезд — пад'езд
дверь — дзверы (толькі ў мн. ліку)
крыльцо — ганак
ступенькі — прыступкі
перила — парэнчы
веранда — веранда
мансарда — паддашак

Што каля хаты?
двор — двор, панадворак
большой двор — дзядзінец
погреб — склеп
забор из жердей — плот
—»— из брёвен — паркан, тын
—»— из досок — штыкетнік, шчыкетнік
—»— из кольев — частакол
ограда — агароджа
ворота — вароты
ворота, крытые сверху — брама
калитка — брамка, веснічкі
колодец — студня, калодзеж
гараж — гараж
будка — будка
сарай для скота — хлеў
—»— для сена — пуня
—»— для дров — павець
—»— для повозок — вазоўня

Заданне.

1. Падкрэсліце словы, пра якія Вы даведаліся ўпершыню.

2. Да слоў, якія абазначаюць пабудовы ці элементы дома, падбярыце азначэнні; з гэтымі словазлучэннямі складзіце сказы.

Узор: *брама — старая брама. — Будаўнікі аднавілі старую браму.*

ДЛЯ ЦІКАЎНЫХ

Прачытайце тэкст і перакажыце яго.

Ваўкалак

На пачатку 80-ых гадоў археолагі раскапалі недалёка ад Добруша гарадзішча. Сярод іншых каштоўных знаходак трапіўся і невялікі гаршчочак, на паверхні якога крапачкамі быў нанесены малюнак — выява ваўка. Калі я ўважліва разгледзеў гэты малюнак, то адразу прыгадаў «ваўчыны» сюжэт, які згадвае старажытнагрэчаскі гісторык Герадот у сваёй «Гісторыі».

Справа ў тым, што раскапанае намі гарадзішча належала носьбітам мілаградскай археалагічнай культуры. А менавіта з гэтай культурай, дакладней, з заходнімі яе помнікамі, якія знаходзяцца на Цэнтральным Палессі, на маю думку, трэба звязваць старажытны народ — неўраў, пра які згадваў Герадот. Між іншым, пра неўраў грэчаскі гісторык паведамляў і наступнае: «Гэтыя людзі, верагодна, пярэваратні. Таму што скіфы і эліны, якія жывуць у Скіфіі, паведамляюць, што раз у год кожны неўр становіцца ваўком, а потым зноў вяртаецца ў ранейшы стан».

Сучасная этнаграфія мае велізарны фонд звестак пра татэмістычныя абрады, у тым ліку, прыкладам, і пра «ваўчыныя скокі» амерыканскіх індзейцаў. Удзельнічаць у гэтых абрадах дазвалялася толькі дарослым мужчынам-воінам. Калі татэмам у неўраў быў таксама воўк, то час іх «пераўтварэння» ў ваўкоў, згодна з Герадотам, быў днямі «ваўчынага» свята, днямі ваўкалакаў, ці ваўкадлакаў, як гучала ранейшая назва. («Длака» значыць поўсць, а «ваўкадлака» — той, хто накрыты ваўчынай поўсцю, футрам», — тлумачыў Шпілеўскі).

Няма падстаў для сумнення ў тым, што на пачатку жалезнага веку воіны з племені неўраў у пэўныя дні, а верагодней, у месячныя ночы, апраналіся ў ваўчыныя шкуры. І над поўсцю можна было разгледзець адзенне, а на лапах — пальцы. Ваўкалак быў тады рэальнай істотай.

Калі аўтар «Слова пра паход Ігаравы» сцвярджаў, што князь Усяслаў Полацкі «поначы ваўком рыскаў», то ён зусім не меў на ўвазе нешта негатыўнае. Наадварот, вядома, што першапачаткова тытул «князь» належаў не феадалам-уладарам, а вайсковым правадырам, правадырам і тых самых воінаў-ваўкалакаў, тых неўраў-пярэваратняў, пра каторых апавядалі Герадоту.

Сяргей РАСАДЗІН.

І. БЕЛАРУСЬ: УТВАРЭННЕ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА

(XI — пачатак XIII ст.)

ВЯЛІКАЕ княства Літоўскае працяглы час (з 1230 па 1792 г.) было адной з наймагутнейшых еўрапейскіх дзяржаваў. Яго ўтварэнне — вынік эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця беларускіх княстваў. Трэба сказаць, што паняцце «Літоўскае» нельга атаясамліваць з сучасным разуменнем назвы Літва (Летува). Шматлікія летапісы, старажытныя граматы, знаходкі археолагаў пераканаўча сведчаць, што зусім не на летувіскай у сучасным разуменні гэтага слова, а менавіта на беларускай зямлі быў закладзены падмурак новай дзяржавы. Утварэнне і ўмацаванне Вялікага княства Літоўскага звязана з Новагародкам (так даўней называўся Наваградак).

Даследаванні апошніх гадоў паказваюць, што мясцовасць каля Новагародка была густа заселена славянамі ўжо ў X ст. Сам ён узнік напрыканцы X ст. У другой палове XI ст. Новагародак — буйны рамесніцкі і гандлёвы цэнтр, меў замак з магутнымі абарончымі збудаваннямі.

Археолагаў уразіла заможнасць жыхароў горада, якія мелі шмат рэчаў з Еўропы і з краін Усходу, галоўным чынам посуд і аздобы, што сведчыць пра шырокія знешнія сувязі. Багатым аказаўся Новагародак і на знаходкі жалезных вырабаў. Можна меркаваць, што адной з умоваў хуткага эканамічнага развіцця Новагародка з'яўлялася яго знаходжанне паблізу вялікіх радовішчаў балотнай жалезнай руды. (Як вядома, у Налібоцкай пушчы яшчэ ў мінулым стагоддзі плавілі балотную руду).

Новагародак вылучаўся і тым, што тут да XII ст. не знойдзена нават слядоў хрысціянства, што тут будавалі двухпавярховыя дамы, якія атынкоўвалі, распісвалі фрэскамі, а ў вокны ўстаўлялі шкляныя шыбы.

Вядомы беларускі археолаг Міхась Ткачоў сцвярджаў, што з пачатку XI і да сярэдзіны XIII ст. «на валах старадаўняга Новагародка не меней пяці разоў абнаўлялі драўляныя сцены», а ў другой палове XIII ст. частакол замянілі дубовымі зрубамі — гароднямі з двайною пярэдняй сцяной. Тады ж у замку была пабудавана каменная вежа-данжон. Вучоны лічыў, што ў XIII—XIV стст. Новагародскі замак не раз не быў узяты варожымі войскамі.

Старадаўні Новагародак з'яўляўся цэнтрам вялікай гістарычнай вобласці, якую даследчыкі называюць Чорнай Руссю, што, дарэчы, не зусім абгрунтавана, бо, напрыклад, у Іпацьеўскім летапісе яна названа менавіта Новагародскай зямлёю, паводле назвы свайго цэнтра. Новагародская зямля была густа заселена, там мелася шмат паселішчаў з замкамі, сярод якіх вылучаюцца такія буйныя гарады, як Ваўкавыск і Слонім. У беларускім Панямонні археолагамі знойдзены доказы высокага ўзроўню земляробства, рамёстваў і гандлю. Бясспрэчна, такога ж развіцця дасягнуў і дзяржаўны лад Новагародскай зямлі. Галіцка-Валынскі летапіс каля 1237 г. паведамляе пра «Изяслава Новогородского», чаго дастаткова, каб зрабіць выснову пра існаванне ў Новагародку свайй княжацкай дынастыі.

Аднак значэнне і роля Новагародка зацемнены гістарычнай навукай да непазнавальнасці. З XVI ст. яму адмаўляюць у самастойнасці і паказваюць яго толькі аб'ектам заваявання Літвы і, вядома, атаясамліваюць з сучаснай Летувой. А Літва летапісная знаходзілася ў Верхнім Панямонні, дзе і зараз стаяць вёскі з назвай «Літва» (у Слонімскім, Ляхавіцкім, Уздзенскім, Стаўбцоўскім і Маладзечанскім раёнах). У Новагародку князь Міндоуг з'явіўся невыпадкова, паколькі яго ўладанні — Літва Міндоўга — знаходзіліся паблізу. Летапісы называюць шмат літоўскіх князёў, што сведчыць пра раздробленасць «літоўскай» зямлі, драбнасць іх уделаў. У выніку міжусобнай барацьбы Міндоўг быў выгнаны з Літвы і «з многими сваими баярами» ўцёк у суседні Новагародак. Тут яго прынялі з радасцю, бо новагародскія феадалы былі зацікаўлены ў пашырэнні свайй улады на іншыя беларускія землі. Пэўнай перашкодай на гэтым шляху з'яўлялася Літва, і яе заваяванне стала першачарговай задачай для Новагародка. Міндоўга ахрысцілі і паслалі... далучыць Літву. Недзе ў канцы 1248 г. ці на пачатку 1249 г. Міндоўг «зане Литву». Была, як паведамляе летапіс, «поймана вся земля Литовськая».

Выгнаныя Міндоўгам літоўскія князі, сярод якіх быў і Таўцівіл, сталі шукаць дапамогу ці занятак па-за межамі Літвы, на гэты раз у Галіцка-Валынскай зямлі. Вестка пра захоп Літвы Новагародкам устрывожыла Данілу Галіцкага, які добра разумеў, што той робіцца небяспечным канкурэнтам у барацьбе за беларускія землі. Таму неўзабаве Даніла Галіцкі ажыццявіў два паходы на Новагародак.

Апынуўшыся ў цяжкім становішчы, Міндоўг вырашыў выкарыстаць крыжакоў. Дзеля гэтага ён прыблізна на пачатку 1251 г. хрысціцца ў другі раз — пераходзіць у каталіцтва, прымае каралеўскую карону ад рымскага папы. Праўда, гэта яму не дапамагло, і прыблізна ў 1254 г. быў заключаны мір на ўмовах, прадыктаваных Данілам Галіцкім: Новагародак адмовіўся ад земляў Літвы.

Міндоўг аказаўся недальнабачным палітыкам. Галіцкія князі за некалькі набегаў абрабавалі Новагародчыну, крыжакі ж фактычна нічым не дапамаглі новаму каралю. Яны нават пачалі пісаць ад імя Міндоўга фіктыўныя дарчыя граматы, паводле якіх новагародскі кароль нібыта дараваў Ордэну розныя літоўскія землі. Менавіта на падставе такіх падробак нарадзілася памылковае ўяўленне пра аб'яднанне Міндоўгам літоўскіх земляў.

Але і пасля няўдалай Міндоўгавай палітыкі Новагародак не адмовіўся ад далучэння Літвы. Новагародскія ўладары прагналі Міндоўга, а на яго месца ў 1254 г. пасадзілі сына Міндоўга — Войшалка. Новы князь быў шчыра аддадзены інтарэсам Новагародка. У залежнасці ад абставін ён дзейнічаў то асцярожна, то рашуча і жорстка. Перш-наперш ён робіць смелы дыпламатычны крок: аддае сыну Данілы Галіцкага Раману свой стол у Новагародку. Такім чынам усталёўваецца мір.

Войшалк прадбачыў заняпад Галіцка-Валынскай зямлі, быў перакананы, што яна нядоўга застанецца гаспадаром Новагародка і іншых гарадоў Панямоння. Сам жа, каб цалкам схаваць свае палітычныя намеры, ідзе ў Палонінскі манастыр. Тут прымае манаскі чын (манаскае імя Давід) і знаходзіцца тры гады. Але і вярнуўшыся пасля на Бацькаўшчыну, ён не адразу хапаецца за палітычную дзейнасць: чакае зручнага моманту, вярбуе паплечнікаў. Войшалк закладвае манастыр «на реце на Немне, межи Литвою и Новым городком». Дарэчы, гэта летапіснае паведамленне таксама высвятляе месцазнаходжанне летапіснай Літвы, бо заснаваны Войшалкам манастыр знаходзіўся на месцы сучаснай вёскі Лаўрышава, на ўсход ад Новагародка, у кірунку на Менск. Такім чынам, маем чарговае сведчанне, што летапісная Літва даўней знаходзілася на тэрыторыі Беларусі, паміж Новагародскім і Менскім княствамі.

Каб вызваліць Новагародак і Новагародскую зямлю з-пад улады галіцкіх князёў, Войшалк ладзіць саюз з колішнім выгнаннікам з Літвы — Таўцівілам. Апошні, паслужыўшы ў Данілы Галіцкага, перабраўся ў Полацак. Палачане ўзялі яго, бо спадзяваліся вярнуць Літву. Войшалк з дапамогай Таўцівіла ў 1258 г. заняў новагародскі пасад, прагнаўшы, а магчыма, нават забіўшы Рамана.

Перад Войшалкам зноў паўстала задача: падпарадкаваць Літву, якою правіў Міндоўг, у свой час прагнаны з Новагародка. Але жамойцкі князь Транята таксама марыў пра Літву. Ён учыніў супраць Міндоўга змову, і ў 1263 г. першы новагародскі кароль быў забіты. Транята вырашыў таксама расправіцца з двума іншымі прэтэндэнтамі на вотчыну Міндоўга — Таўцівілам і Войшалкам. І неўзабаве забіў першага. Войшалк уцёк у Пінск і адтуль падбухторваў суродзічаў супраць Траняты, якога праз некалькі месяцаў усё ж напаткаў лёс яго ахвяраў. Спроба аб'яднання балцка-літоўскіх земляў вакол Жамойцi не ўдалася.

Войшалк жа заручыўся падтрымкай жыхароў Піншчыны, князю якіх Расціславу ў 1227 г. дапамагалі навагародцы. З дапамогай пінчан і новагародцаў Войшалк прыйшоў у Літву і заняў княжацкі стол, дзе прыхільна сустрэлі свайго «господичича». Але такое было, відаць, толькі ў вотчыне Міндоўга. Калі ж Войшалк стаў княжыць «ва ўсёй зямлі Літоўскай», то феадалы Літвы пачалі супраціўляцца яму, бо ўбачылі, што Войшалк служыць інтарэсам Новагародка. Але той «поча вороги свое избивати, изби их бесчисленное множество». У далейшым Войшалку дапамаглі нават галіцка-валынскія князі Шварн і Васілька. З іх удзелам Войшалк заваяваў Нальшчанскую зямлю і Дзяволтву, дзе таксама «вороги свои избив» і наогул знішчыў «много панов литовских, жемойтских и ятвяжских». Каб жа ён ствараў дзяржаву літоўцаў, хіба сталі б літоўскія феадалы ворагамі Войшалка? Значыць, утварэнне Вялікага княства Літоўскага служыла інтарэсам Новагародка, які ўжо называецца ў летапісе «Новогородское великое княжество».

Заваяванне Літвы было для гэтай дзяржавы не толькі пачаткам падначалення сабе балцкіх суседзяў. Узмоцнены Новагародак вырашыў пашырыць уладу на балцкія землі, і ў першую чаргу на Полацкае княства. Для гэтага тады скláліся адпаведныя ўмовы. З дапамогай Войшалка на полацкі пасад узышоў Гердзень. Ён пачаў весці прымірэнчую палітыку ў адносінах да Рыгі і Лівонскага Ордэна, г. зн. такую ж, як і Войшалк. Магчыма, Гердзень нават пайшоў на нейкія тэрытарыяльныя ўступкі. У грамаце, датаванай 22 снежня 1264 г., рыжскаму біскупу і Лівонскаму Ордэну Гердзень абавязаўся «не поискивати» тую зямлю ў Ніжнім Падзвінні, якую перад тым аддаў яго папярэднік — князь Канстанцін. Да таго ж Полацак адступаўся і ад Латыгольскай зямлі. А гэта азначала, што ордэнскія ўладанні падышлі непасрэдна да карэннай Полаччыны.

Але Полацкая зямля і без калоній была яшчэ магутнай. Таму з ёю нельга было не лічыцца. Полацак, асцерагаючыся падначалення Новагародку, мог заключыць дагавор і з Псковам, дзе сеў на княжацкі пасад Даўмонт, якога Войшалк выгнаў з заваяванай Нальшчанскай зямлі. Войшалк схітрыў і тут. Ён аддаў Нальшчанскую зямлю Полацку. Як і трэба было чакаць, у 1266 г. Даўмонт выступіў супраць Гердзеня. Ён выбраў зручны момант, калі Гердзеня не было дома, парабаваў Полаччыну, нават захапіў у палон жонку Гердзеня і двух яго сыноў. Гердзень кінуўся ў пагоню за рабаўнікамі, але быў разгромлены Даўмонтам. Тады ж пскоўскі князь зрабіў другі напад на Полацак. У наступным годзе псквічы звярнуліся па дапамогу да Ноўгарада. Аб'яднаныя сілы на чале з Даўмонтам і наўгародскім пасаднікам Елфер'ем Збыславічам нанеслі паражэнне палачанам. У бойцы загінуў і сам Гердзень.

Полацак перажыў адзін з самых цяжкіх часоў сваёй гісторыі. Гэта выкарыстаў Войшалк для падначалення Полацкай зямлі Новагародкам. Але новагародцы вырашылі пакінуць палачанам іхняга князя. Полацкая зямля не таму ўвайшла ў склад гэтай магутнай беларускай дзяржавы, што яе заваявала Літва, а таму, што Полацкае княства страціла ўладанні ў Ніжнім Падзвінні а таксама Літву. І калі гэту моц пераняў Новагародак, то Полацку нічога не заставалася, як яму падначаліцца. Полаччына не была заваявана, пра гэта няма ніякіх згадак у летапісах. Усё адбылося мірна, полацкія князі не былі вышчаны, як раней літоўскія, жамойцкія, яцвяжскія ўладары.

(Паводле кніг М. Ермаловіча «Старажытная Беларусь» і «Па слядах аднаго міфа»).

(Працяг будзе).

II. УМАЦАВАННЕ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

П. А. ЛОЙКА, кандыдат гістарычных навук

(сярэдзіна XIII — пачатак XVI ст.)

ЯК ужо адзначалася, шляхі ўваходжання беларускіх зямель у склад Літоўскай дзяржавы былі розныя. Але скупыя, адрывачныя звесткі, што дайшлі ад той пары, не дазваляюць вызначыць дакладную карціну гэтага працэсу. З упэўненасцю можна гаварыць толькі аб добраахвотна-дагаворнай аснове ўваходжання ў склад Літоўскай дзяржавы найбольш буйных беларускіх зямель — Полацкай і Віцебскай. Аб гэтым сведчаць земскія прывілеі вялікіх князёў літоўскіх, якія зацвярджалі аўтаномны статус гэтых зямель у складзе Вялікага княства.

Барацьба з агрэсарамі. Толькі еднасць славянскіх і літоўскіх зямель у барацьбе з ворагамі дазволіла народам, што насялялі іх, супрацьстаяць агрэсіям з паўночнага захаду і паўднёвага ўсходу, зберагчы свой этнас і дзяржаўную незалежнасць.

Абараніўшы сваю зямлю ад татарскіх нашэсцяў у 1275, 1277, 1287, 1315, 1325, 1338 гг., войскі Вялікага княства Літоўскага ў другой палавіне XIV ст. наносяць магутныя ўдары ардынцам, вызваляюць ад татара-мангольскага нашэсця некаторыя славянскія землі. У бітве 1362 г. на рацэ Сініе Воды вялікі князь Альгерд разбіў татарскіх князёў Кутлубуга і Хачэбоя. У выніку гэтага Кіеўшчына і Падолле вызваліліся ад татараў і былі далучаны да Вялікага княства.

Воіны з беларускіх зямель удзельнічалі і ў вызваленчай для татарскага панавання на Русі Кулікоўскай бітве 1380 г. Князь Андрэй Полацкі прывёў на Кулікова поле «войско великое» (мяркуюць, што ў ім было каля 2 тысяч полацкіх і пскоўскіх вояў), у бітве з Мамаем камандаваў палком правай рукі. Разам з Андрэем змагаўся і яго родны малодшы брат Дзмітрый Альгердавіч.

(Працяг будзе).

Рубрыку вядзе

Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Шэдэўры сусветнай паэзіі па-беларуску (48)

Генрыху Гейнэ (1797—1856), адной з самых яркіх зорак на небасхіле нямецкай паэзіі, аддалі належнае пакаленні беларускіх паэтаў-перакладчыкаў — пачынаючы ад Максіма Багдановіча — за віртуознасць і адначасна даступнасць яго паэтычнага майстэрства...

Генрых ГЕЙНЭ

* * *

Адкуль ён узяўся, не знаю,
Той сум, што мяне агарнуў.
Чамусьці я ўсё ўспамінаю
Даўнейшую казку адну.
Вільготай вячэрняю вее,
І дрэмле Рэйн стары,
На захадзе палымнее
Вяршыня крутой гары.
Сядзіць там, уся ў праменні,
Дзяўчына дзівоснай красы;
На ёй залатое адзенне,
Як жар, зіхацяць валасы.
Яна іх расчэсвае грэбнем,
Чароўную песню пяе.
І песняю той да неба,
Да сэрца яна дастае.
Рыбак, захапіўшыся песняй,
Пра скалы забыў і віры:
Плыве гарлавінаю цеснай,
Глядзіць на вяршыню гары.
Я ведаю, вецер павее,
І хвалі самкнуцца над ім.
І гэта ўсё ты,Ларэлея,
Наклікала спевам сваім.

Пераклад з нямецкай
Юркі ГАЎРУКА.

* * *

Я ўліў бы свой боль у гучанне
Адзінага слова майго,
Аддаў бы вятрам тое слова,
Каб неслі па свеце яго.
Каб неслі табе, як адбітак
Пакут незлічоных маіх —
Каб смуткам яно безупынна
Табе непакоіла слых.
Калі ж прытамлёныя вочы
Пацішу б ахутаў спакой,
Журботнае слова нязмоўчна
Гучала б у сне над табой.

Пераклад з нямецкай
Лявона БАРШЧЭЎСКАГА.

* * *

Мой дзень быў ясны, ноч мая без хмар.
Народ мой шанаваў мяне заўсёды
За песні ліры. Іскаркі свабоды —
Яны гарэлі ў сэрцах, як пажар.
Яшчэ ў разгары лета, а пясняр
Жніво закончыў — глянь на азяроды! —
І мусіць пад ударамі нягоды
Пакінуць вам гасподу гаспадар.
Рука дрыжыць на струнах, гаснуць сілы...
Разбіт бакал з віном жыцця гаючым,
З якога прагна піў я калісь многа...
О Божа, як агідна дно магілы!
Як расставацца цяжка і балюча
Са слодычным цяплом гнязда зямнога!

Пераклад з нямецкай
Язэпа СЕМЯЖОНА.

Але!

НАВОШТА ЎВОДЗІЦЬ У ЗМАН?

Кошт аднаго нумара (праўда, здвоенага — 5-6-га) «Нацыянальнай эканамічнай газеты» — пяцьдзесят рублёў. Грошы немалыя і на сённяшнім часе. Але ж як не раскашэліцца, калі ёсць цікаўнасць да прадпрымальніцкай дзейнасці?

У адным нумары — тэксты нядаўна прынятых законаў Рэспублікі Беларусь, без ведання якіх нельга ўсур'ёз займацца бізнесам, любым відам камерцыйнай дзейнасці. Тэксты большасці гэтых законаў можна было б паасобку распаўсюджваць за тыя ж самыя пяцьдзесят рублёў.

Але перад намі — перыядычнае выданне, газета, беларуская толькі паводле назвы. У згаданым нумары беларускага — усяго толькі газетная шыльда, выхадныя дадзеныя ды кароценькая аб'ява «Да ўвагі чытачоў». Вось і ўся беларускасць. Дык навошта людзей уводзіць у зман?

Між іншым, публікацыя тых жа неабходных для камерсантаў законаў на дзяржаўнай мове спрыяла б росту аўтарытэту роднага слова ў прадпрымальніцкіх колах, нагадала б, што разгортваюць яны сваю дзейнасць не дзе-небудзь, а на беларускай зямлі.

Ганна ЦІТАЎКА.

Чыталі?

Колькі будзе ехаць «дедушка Егор»?

Выдавецтва «Народная асвета» на пачатку 1993 года накладам 158 тысяч паасобнікаў выдала зборнік «Дашкалятам», у які ўвайшлі пацешкі, песенькі, вершы, казкі, апавяданні. У анатацыі напісана: «Зборнік дапаможа выхавальніку дзіцячага сада ў рабоце па развіццю маўлення дзяцей і азнаямленню з наваколлем». Што ж, задума добрая. Але калі пачынаеш гартаць кніжку, узнікае пытанне: няўжо яна выйшла ў 1993 годзе? Ды не — усё так — у 1993. Але чаму ж тады, калі чацвёрты год дзейнічае (ці не дзейнічае?) Закон аб мовах, кніжка для беларускіх дзетак прыкладна на 60% рускамоўная? І хутчэй за ўсё, гэты зборнік будзе дапамагаць выхавальніку дзіцячага сада праводзіць і далей русіфікацыю Беларусі. Да ўсяго, у слове ад укладальніка ёсць і такая парада: «Казкі для дзяцей трох з паловай — чатырох гадоў добра пачынаць з прыказак, напрыклад: «Из-за лесу, с крутых гор едет дедушка Егор. Сам на кобыле, жена на корове, дети на телятах, внуки на щенятах. Съехали с гор, развели костёр, кушают кашку, слушают сказку». Якую казку? Зразумела — рускую. У кніжцы іх хапае. Тут жа ўкладальнік раіць: «Пры расказванні выхавальніку неабходна сачыць за сваёй мовай. Яна павінна быць простай, яснай, выразнай». І, відаць, рускай. Акрамя ўсяго, абурае і тое, што кніжку «Дашкалятам» выдаюць ужо трэці раз. Праўда, на гэты раз з агаворкай: «Выданне трэцяе, перапрацаванае». У які бок перапрацаванае? Няўжо ў лепшы?

Трымаючы ў руках зборнік «Дашкалятам», хочацца ўспомніць «Чытанку» для дзіцячага сада, якую выпусціла «Народная асвета» ў 1990 годзе накладам 70 тысяч паасобнікаў. «Чытанку» склалі Вінцук Вячорка, Ніна Маскаленка і Пётр Садоўскі. У анатацыі напісана: «Хрэстаматыя адпавядае новай праграме для дзіцячых садоў з беларускай мовай выхавання і навучання». Шмат у ёй твораў і рускіх пісьменнікаў, але ў перакладах. Наогул, у «Чытанцы» прадстаўлены лепшыя творы для дзяцей з літаратур, якія раней складалі савецкую класіку. Але «Чытанку», якая тры гады назад адпавядала новай праграме для дзіцячых садоў, сёння ніхто не спяшаецца перавыдаваць, як «перапрацаваную» кніжку «Дашкалятам». Праўда, і ў «Чытанцы» ёсць творы, якія ўстарэлі: «Добры дзень, дзядуля Ленін!», «Наш май», «Май». Але пры перавыданні, думаецца, такі складальнікі, як Вінцук Вячорка, знайшоў бы гэтым творам цудоўную замену. А пакуль што і далей у душы беларускіх дзетак «Из-за лесу, с крутых гор едет дедушка Егор».

В. ШНІП.

Вечарыны

Прысвечана Каганцу

125-годдзе Каруся Каганца (сапраўднае прозвішча Кастравіцкі), якога, нагадаем, Максім Гарэцкі лічыў «духоўным бацькам... беларускага руху», у Менску прайшло амаль незаўважна. Адзіным урачыстым мерапрыемствам у гонар славутага юбіляра, які заслугоўвае ўсенароднай пашаны, стала ў лютым спецыяльная вечарына, зладжаная Домам літаратара сумесна са Згуртаваннем беларускай шляхты (ЗБШ). Да слова, апошняя — нядаўна створаная нацыянальная арганізацыя — пачынае адыгрываць усё больш прыкметную ролю ў грамадска-культурным жыцці.

Вечарына была добра падрыхтавана, але людзей сабралася няшмат. Дзякуй настаўніцы роднай мовы і літаратуры менскай школы № 12 А. Быліне, якая прывяла групу вучняў старэйшых класаў. У фае экспанаваліся рукапісы, дарэвалюцыйныя выданні Каганца з фондаў Дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, арыгіналы малюнкаў юбіляра, танюткая ягоная кніжачка, што ўбачыла свет у савецкі перыяд, даследаванні беларускіх гісторыкаў і літаратуразнаўцаў. Дарэчы, у аўтара гэтых радкоў супрацоўнікі названага архіва з парога папрасілі шосты нумар «Нашага слова», бо газета ТБМ, відаць, адзіная, якая адзначыла юбілей.

Адкрыў вечарыну старшыня ЗБШ, прафесар-гісторык А. Грыцкевіч. Ён падкрэсліў, што «доўгі час у нас пра Каганца нічога не пісалася і не гаварылася... імя знаходзілася пад забаронай». Вялікую цікавасць выклікала выступленне галоўнага сакратара ЗБШ пана Л. Акаловіча, які расказаў аб генеалогіі старадаўняга беларускага шляхецкага роду Кастравіцкіх, што даў еўрапейскай культуры не толькі самабытнага пісьменніка Каруся Каганца, а і слыннага французскага паэта Гіёма Апалінэра. Дэманстравалася радаводная табліца Кастравіцкіх, родапачынальнікам якіх лічыцца падскарбі (намеснік скарбніка) Мсціслаўскага княства Іван, упершыню згаданы летапісамі пад 1443 годам. Прысутныя азнаёміліся з фамільным гербам Кастравіцкіх «Байбуза», дзе на ўвенчаным каронай шчыце знаходзіцца апераная страла, якая прыціскае да зямлі змяю, а побач — грыбы. Існуе, тлумачыў п. Акаловіч, сівая легенда, паводле якой адзін з Кастравіцкіх быў разам з вялікім князем літоўскім на паляванні. Ратуючы вялікага князя ад змяі, ён выхапіў лук, трапна працяў галаву гада стралой, што і адлюстравана на гербе.

Аб знаходках дакументаў, звязаных з жыццём Каганца, расказалі доктар гістарычных навук М. Біч, вядомы літаратуразнавец Я. Саламевіч, дырэктар Дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Беларусі Г. Сурмач. Яны падкрэслілі неабходнасць поўнага выдання творчай спадчыны юбіляра. Выступілі таксама пісьменнікі — землякі Каганца, якія нарадзіліся на Койданаўшчыне: М. Ермаловіч і А. Вольскі. Творы Каганца чытаў заслужаны артыст Беларусі А. Падабед. Удзельнікаў вечарыны віталі народны ансамбль «Крыжачок» і спеўны гурт навуковых супрацоўнікаў і выкладчыкаў БДУ «Тутэйшая шляхта».

Мар'ян ВІЖ.

Мова і мы

Калі звычка — ланцугі, справа гонару — ад яе пазбавіцца

Практычна я выхаваная на расійскай мове. Вучылася на ёй у школе, потым у інстытуце. А цяпер спрэс чую на рабоце, у магазінах — вядома, з прымесам беларускай, але ж тым не менш. Вось і вершы захацелася складаць, то зноў жа па інерцыі, па звычцы — на расійскай мове. Але неяк раптам пачаў нарастаць унутраны пратэст: «Як жа так! Ды няўжо ў мяне і ў падсвядомасці нічога не засталося ад сваёй мовы, калі я беларуска?» Засяродзілася, пастаралася фіксіраваць думкі на беларускай мове, больш чытаць беларускія тэксты, слухаць радыё. Так, я яшчэ і зараз не магу пакуль свабодна размаўляць па-беларуску, але ў часе пісьма з глыбіні душы ўзнімаецца тое патаемнае, што закладзена ў нас продкамі.

А напісалася такое:

Дубровы нашы і пралескі
Шумяць-шапочуць аб адным,
Што трэба марыць і гукацца
На мове продкаў — нам і ім.

* * *

Гэта, мабыць, лёс такі:
Добрым нарадзіцца,
Каб сярод нягод, тугі
Жыць — не заблудзіцца.

Гэта, мабыць, так і ёсць
Дар нябесны, Божы,
Калі позірк у вачэй
Вось такі прыгожы.

Ліля ЗІНКЕВІЧ.
г. Бабруйск.

Чыталі?

«Шляхам гадоў»

«Мастацкая літаратура» накладам 800 паасобнікаў выпусціла гісторыка-літаратурны зборнік «Шляхам гадоў». Сярод матэрыялаў зборніка — публікацыі, прысвечаныя 100-гадовым юбілеям М. Багдановіча і А. Станкевіча, знаёмства з творамі старадаўняй кніжнасці — «Жыціем Еўфрасінні Полацкай» і «Лямантам на смерць Лявонція Карповіча» — і архіўнымі матэрыяламі нашага стагоддзя — не друкаванымі дагэтуль творамі М. Багдановіча, А. Смаленца, Я. Пушчы, У. Караткевіча, а таксама з успамінамі В. Ластоўскага пра Я. Купалу і мемуары Антона Адамовіча пра літаратурнае аб'яднанне «Узвышша». Склаў зборнік «Шляхам гадоў» Уладзімір Мархель.

З народных вытокаў

Мінула ўсяго два гады, як група выкладчыкаў Пастаўскай музычнай школы аб'ядналася ў ансамбль народнай музыкі «Паазер'е». Цяпер яго ведаюць не толькі на Пастаўшчыне, а і ў Віцебску, Магілёве, дзе таксама з поспехам выступалі музыкі. Ансамбль двойчы выязджаў у Польшчу, а нядаўна стаў дыпламантам Міжнароднага конкурсу народнай музыкі, песні і танца ў Дагестане.

Цяпер «Паазер'е» рыхтуе праграму да гастроляў у Кітаі.

На здымку: ансамбль народнай музыкі «Паазер'е».

Фота Яўгена КАЗЮЛІ.

(Працяг. Пачатак у № 9).

Д. ДЖАРВІС: Нацыянальныя асаблівасці людзей і народная медыцына.

Народная медыцына ўлічвае ў сваіх рэкамендацыях нацыянальнасць чалавека, яго канстытуцыю (целасклад) і тып нервовай сістэмы. Чалавек можа мець стройны целасклад, сярэдні (прамежкавы) і можа быць каржакаватым, схільным да паўнаты. Найбольш назіранняў зроблена за людзьмі першага і трэцяга тыпаў.

Стройны чалавек мае лёгкі шкілет, доўгія рукі і ногі, хударлявае цела, далікатную скуру, вузкі твар, пышныя густыя валасы, высокі або невысокі рост. Каржакаваты чалавек, наадварот, мае масіўны шкілет, шырокае тулава і квадратныя плечы, кароткія рукі, ногі і шыю, мажное цела, больш грубую скуру, шырокі і круглы твар, валасы негустыя, якія нярэдка рана пачынаюць выпадаць.

Чалавек стройны, як правіла, хварэе вясною, таму ў гэты час ён павінен асабліва сачыць за сваім здароўем, добра харчавацца, прытрымлівацца рэжыму сну, адпачынку і працы. Чалавек каржакаватага тыпу звычайна хварэе восенню, таму з яе надыходам ён таксама павінен прымаць адпаведныя меры засцярогі. Актыўны ў маладосці, чалавек гэтага тыпу пасля пяцідзесяці гадоў пачынае адчуваць страту сіл. Крывяны ціск у яго зазвычай павышаецца. Чалавек стройнага тыпу можа быць не надта актыўны ў маладосці, затое, дасягнуўшы пажылога веку, набывае энергію і сілу.

Апроч агульнай ацэнкі будовы цела, важна вызначыць памер вушэй. Звычайна людзі з вялікімі вушамі любяць гародніну і аб'ёмную ежу. Тыя, у каго вушы малыя, аддаюць перавагу мясу і канцэнтраванай ежы. Часта па вушах народныя лекары вызначаюць, як павінен чалавек харчавацца ў адпаведнасці са сваімі нацыянальнымі асаблівасцямі.

УСІМ АРГАНІЗАЦЫЯМ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ

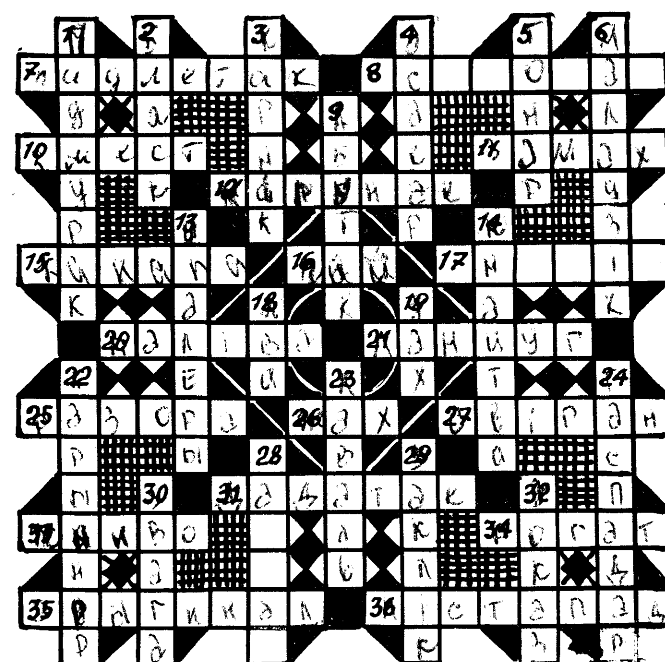
Праз газету «Наша слова» (№ 52 ад 30 снежня 1992 г.) мы паведамілі, што 26—27 сакавіка г.г. адбудзецца III з'езд ТБМ, і прасілі не пазней канца студзеня даслаць неабходныя звесткі аб рабоце арганізацый ТБМ, фінансавую справаздачу, правесці справаздачна-выбарчыя канферэнцыі і выбраць дэлегатаў на з'езд. Але дагэтуль мы не маем адпаведнай інфармацыі з месц. Таму просім у самы бліжэйшы час даслаць згаданыя звесткі, дзе паведаміць аб персанальным складзе абраных дэлегатаў і гасцей, часе іх прыбыцця ў Менск і зацікаўленасці ў гасцініцы.

Камандзіровачныя расходы дэлегатаў і гасцей з'езда павінны ўзяць на сябе камандзіруючыя арганізацыі (рады ТБМ, установы народнай адукацыі, культуры і інш.). У выпадку, калі арганізацыя ТБМ не мае сродкаў, камандзіровачныя расходы возьме на сябе Сакратарыят Таварыства.

З'езд пачне працаваць а 10-ай гадзіне ў Доме літаратара (Фрунзе, 5). Рэгістрацыя з 9.00. Даведкі па тэл. 33-25-11, 33-13-52.

Сакратарыят ТБМ.

Крыжаванка-пераклад

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ: 7. Подросток. 8. Сердцевина. 10. Содержание. 11. Покушение. 12. Направление. 15. Диван. 16. Роща. 17. Фитилёк. 20. Топливо. 21. Цепь. 25. Борозда. 26. Ужас. 27. Амбар. 31. Приложение. 33. Жатва. 34. Громкий смех. 35. Подлинник. 36. Ноябрь.

ПА ВЕРТЫКАЛІ: 1. Фундамент. 2. Отблески. 3. Каратель. 4. Осокорь. 5. Честь. 6. Луна в первой четверти. 9. Обувь. 13. Обои. 14. Юношество. 18. Явь. 19. Крыша. 22. Кориандр. 23. Кузнец. 24. Хозяин. 28. Бездельник. 29. Призыв, клич. 30. Внимание. 32. Доказательство.

Склаў Анатоль СІЛІЧ.

г. Бабруйск.

ДА ВЕДАМА ЧЛЕНАЎ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ РАДЫ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ

26—27 сакавіка г.г. у Менску (Дом літаратара, Фрунзе, 5) адбудзецца III з'езд ТБМ.

Запрашаем Вас прыняць удзел у рабоце з'езда. Пачатак а 10-ай гадзіне раніцы. Рэгістрацыя з 9.00.

Іншагародніх просім паведаміць аб магчымасці прыезду ў Менск, а таксама аб зацікаўленасці ў гасцініцы.

Камандзіровачныя расходы — за кошт камандзіруючых арганізацый.

Тэлефоны для даведак: 33-25-11, 33-13-52.

АРГКАМІТЭТ.

КЛУБ «СПАДЧЫНА» ЗАПРАШАЕ

на вечарыну, прысвечаную 80-ым угодкам сцэнічнага жыцця п'есы Янкі Купалы «Паўлінка». Вечарына адбудзецца 14 сакавіка ў тэатры імя Я. Купалы. Пачатак а 19 гадзіне.

Уваход для сяброў клуба свабодны.

На хвалях БТ

11 САКАВІКА
16.20. Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. XI — клас. «Народная трагедыя». В. Быкаў і яго аповесць «Знак бяды».
18.30. Навіны Бі-бі-сі.
20.20. Тыдзень беларускага ўрада.
21.00. Панарама.

12 САКАВІКА
18.30. Навіны Бі-бі-сі.
19.30. Гаворым па-беларуску.
21.00. Панарама.
23.30. НІКа.

13 САКАВІКА
10.00. Паказвае Брэст. Этнаграфічная праграма. Столінскі раён.
19.00. «Чарнобыль: праблемы і вырашэнні».
19.20. Рэспубліканскі конкурс аўтарскай песні ў Доме літаратара.
21.00. Панарама.
23.25. НІКа.

14 САКАВІКА.
15.40. «Паэзія. Жанчына. Вясна». Вечар у Доме літаратара.
16.40. «Беларусьфільм» прадстаўляе: «Адраджэнне». Цыкл дакументальных фільмаў. Алесь Гарун.
19.00. Рэспубліканскі конкурс аўтарскай песні ў Доме літаратара.
20.00. Панарама.

Рэдактар Эрнэст Ялугін.

Сябры рэдакцыйнай калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шаўыркін.

Адказны сакратар Віктар Шніп.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф. Скарыны.
Наш адрас: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.
Індэкс 63865.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае. Наклад 8507 паасобнікаў. Зак. 262.

Падпісана ў друк 9.03.1993 г. у 15 гадзін.
МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка». 220079, г. Менск, 1-ы Загарадны завулак, 3.